

GÂNDIREA

ANUL IV

No. 4

c. 1691.

GÂNDIREA

SFÂRȘITUL

DE

GIB. I. MIHĂIESCU

Desene de Ion P. Orleanu.

SE lăsă pe banca grădinei publice, ca după o fugă zdrobitor de lungă, fără răgaz și fără ogoire, ca atunci când te alungă din urmă o spaimă de moarte. Și totuși nu fugise de loc. Iar ochii nu arătau cât de puțin expresiunea aceia minunată de mirare și de nebunie, pe care le-o dă groaza. Dimpotrivă, ochii lui mari și copilăroși, păreau acum uscați și scurși, iar pleoapele pleoștite îi dau o înfățișare de plâns.

În vreme ce se ștergea cu batista de sudoare, buzele îi șoptiră de mai multe ori: „În sfârșit!“ Și chiar mai târziu când gândurile îi sburară departe, buzele șopteau la fel: „În sfârșit, în sfârșit!“.

Era îndată după prânz și grădina nu prea era populată. Însă pe băncile răspântiei umbroase de alei, tot se odihneau câțiva. Uneori un pas rar și legănat de femei făcea să-i crească privirile. Dar își spunea numaidecât: „În sfârșit!“ și ochii reveneau la loc, ca sub vraja unui cuvânt sibilic.

Iar pleoapele se pleoșteau din nou și cercăne de tristețe se lărgeau tot mai mult în jurul ochilor scurși.

Cei de pe băncile alăturate nici nu-l vedeau. Unul își lăsase capul pe dunga răzămătoare pentru a da drum înainte pântecului rotund; altul cu capul într'o mână și cu cotul pe-un genunchi, desemna cu bastonul cercuri și litere în pietriș; al treilea zâmbia în gol; iar o domnișoară se prefăcea indiferentă și-și întorsese puțin spatele, crezându-se fixată de toți patru.

Bârnea era cel mai tânăr și mai elegant dintre toți; chiar poate singurul elegant. Și domnișoara, lui de bună seamă, vroia să-i atragă luarea aminte cu atitudinea ei indiferentă și înțepată. Dar Bârnea urmărea îndobitocit pe pietriș jocul umbrei dantelate, pe care alergau de colo până colo, în continua adiere a sălciiilor, pete micuțe de lumină, ca boabe de argint viu.

Își aminti că acum două săptămâni urmărise tot de pe banca aceasta, tremurarea aceleiași broderii de umbră și lumini, îndobitocit de aceiași povară, care astăzi îi împinsese pasul încoace. Dar atunci mișcătoarea priveliște îi adusese aminte picăturile de strălucire, pe care soarele dupăamiezilor le stropea prin invizibilele găurele ale transparentului în odaia părăsită, pe tapetul vânăt al peretelui din fund, pe tăblia divanului și chiar pe picioarele și pe hainele lor. Uneori chiar pe obrazul palid al Madei. El vroia să șteargă cu un sărut pata de lumină, dar pata abia după nenumărate săruturi se muta pe umărul

rotund și negricios și de acolo, cu mari sforțări, gura lui lacomă abia putea s'o alunge pe tăblie.

Acum două săptămâni, a fost deajuns atâta — amintirea aceasta numai — ca „hoțărârea” lui nestrămutată să-i fugă din minte ca și o pată de lumină. „Dacă va veni, ei bine...” și-a zis atunci. Și vedenia ei a și apărut de după boschete, aprinsă de gândul care-l ardea. S'a apropiat de mersul ei rar și legănat și cu zâmbetul ei supus și stăpânitor. S'a așezat alături de dânsul și i-a pipăit mâna. Abia atunci el a înțeles cu frică și bucurie că-i ea într'adevăr. Și-a văzut pe gâtul ei o pată de lumină... și'n grădina publică nu mai era nimeni afară de dânsii; iar pata de lumină râdea cu hoțot pe gâtul negricios...

Bârnea se cutremură și gemu. Domnul care scria litere pe pietriș ridică puțin capul, îl măsoară pe fugă și se cufundă iarăși în calculul arhimedice. Domnișoara, plină de cel mai adânc dispreț, se întoarce de tot cu spatele.

Bârnea fixează noul de boschete care acopere porțița pe unde a venit. Și se simte atât de sigur de sine, atât de hoțărât, că amintirea care l'a făcut să geamă, îl face acum să rădă. Privește în direcția porțiței și-și șoptește vesel și totuși furios, de surâsul sigur de izbândă, pe care-l preghicește pe buzele celei ce va să vină... când va fi la trei pași de bancă: „o ridicare militărească, un pas milităresc, ferm, hoțărât și repede... și nimic, nici o privire în urmă... o tărie de rășboinic...”

...Petele de lumină au dispărut de tot de pe pietriș, broderia de umbră s'a destrămat, pe băncile răspântiei s'au mai așezat doi trecători și o bonă cu copilul. Dinspre boschete nici un adevăr, nici o arătare. Ba întru târziu de tot un servitor, cu un coș gol și cu papuci ce plesnesc supărător pe alee improșcând pietricelele.

Bârnea răsufală adânc și șuerător. Pe figura lui o încordare de temut, se ridică și pornește. Și nimic milităresc în ridicarea, în pornirea, în pasul lui. Grumazul și spinarea-i sunt acum covârșite de-o povară neasemuit mai grea, decât cea care îl doborâse pe scândura verde și vârtoasă.

În cafenea parcă s'a spart un obuz, atât e de mare înneceul de fum. Prin ceață se aud clinchete de cuțit, în pahare zumzet molcom de discuții strâpuns arareori de-o comandă sau de-un răspuns categoric de chelnăr, game de râset... Prin norul de tutun becurile înselează încolăcitură de foc: râme luminoase în borcănașe de cristal. În fund domnișoara dela cassă, cu pieptănătura neagră, încercuită de-o diademă cât o coroană, conduce cu gesturi suverane serviciul de pe tronul de sticle colorate și pocale uriașe. În răstimpuri oblăduie mesele cu privirea furișă și ispititoare.

Un coneac!

Bârnea e la al zecilea. Iar Gogu Gorăscu îl măsoară a răs.

— ... de două săptămâni?

— De două săptămâni.

— Și n'ai mai văzut-o tu, de-atunci?

— De-atunci...

— Tu Bârnea...?

Un domn s'a apropiat de masa lor; a cerut voe să ridice ziarul înfășurat pe-un bețișor și fără să aștepte răspunsul, a pornit cu el, fluturându-l ca pe un steag.

— De două săptămâni zici?...
.....

Gorăscu isbucnește într'un răs subit și sonor, pe care-l continuă fără nici o modulare și'l oprește tot așa de brusc.

— Imposibil Bârneo..

— De-ai putea vedea cât senin e în sufletul meu!... Sunt liber, liber, liber scumpule! Numai de aste două săptămâni mi-a fost teamă; ... dar ele au trecut așa de lin, așa de alinător, ca un râu potolit... Acum s'a terminat! Acum pot striga: liber, liber, liber!

— Și ea n'a mai venit în grădină... ca atunci...

— N'am mai așteptat...

— Ți-ai ridicat și bagajul?

— Cufărul, tot... Impachetam chiar în toiul discuției... Le-am și adus; sunt sus aici la hotel...

— Și-acum redeschizi procesul?

— Ce? Procesul s'a terminat..

!?

— Nu știi? sentința era de două luni definitivă... Mai rămăsese transcrierea...

— Și ai transcris?

—

Bârnea privește cu ochi rătăciți spre domnișoara dela cassă pe care reflexul borcanelor de sirop o scaldă în purpură și vis. În revărsarea aceasta roșiatică, cum seamănă la ochi cu Mada! Par'că ar fi în serile lor de iarnă, când dădeau drumul becalui cel roș.

— Cu siguranță că n'ai transcris... spune drept...

—

— N'ai avut curaj... așa e?

Bârnea se scutură ca de-o ispită. Și par'că împinsă de voința lui, domnișoara dela cassă și-a ridicat ochii deasupra reflexului purpuriu, în lumina mare și adevărată a tuturor becurilor celorlalte, albe. Este o alta și nu seamănă deloc cu Mada... și e frumoasă și sunt atâtea altele frumoase... și mai frumoase...

— Am transcris...

— Ai... Minți...

Și Gorăscu dă iarăși drum răsului său sonor și scurt:

— Minți...

— Băete, un coneac...

Bârnea privește cu ochii larg căscați ușa împătrită dela intrare, învârtindu-se necurmat pe pivot. Are răstimpuri momentane de repaos, pentru a porni iarăși în jurul ei. Și la fiecare nouă învârtitură câte-o figură necunoscută și banală e aruncată înăuntru ca dintr'un automat. Bârnea urmărește cu luare aminte aparițiunea acestor făpturi nocturne, care pășesc toate la fel, aruncând priviri scrutătoare asupra meselor, zâmbind când au găsit pe cine căutau sau încruntându-se nemulțumiți și pierind iarăși între aripile vânturătoarei dela intrare. Și Bârnea simte vag că această forfotă începe să-l îngrijoreze. Iar Gorăscu s'a pus cu tot dinadinsul să-i scoată cu cleștele adevărul dintre buze...

— Îți spun că am transcris, înțelege-mă odată...

— Pe ce-ai tu mai scump... ?

Răspunsul șoptit al lui Bârnea nu mai lasă nici-o îndoială. Gorăscu s'a tras îndărăt lipindu-se de speteaza scaunului și-l privește cu ochi speriați. Bârnea îl măsoară înciudat și ochii lui cresc de asemenea...

— Nenorocitele ce-ai făcut?

— Ce trebuia să fac de mult, abia mai răspunde Bârnea, căci doar ultimele cuvinte se aud groase de bas; primele n'au fost decât conturate de buze...

Bârnea tușește acum ca să-și potrivească glasul, apoi adaugă:

— În sfârșit... s-a dus... Băete, un coneac am zis...

Și tăria și regularitatea cuvintelor din urmă îi dau curaj...

Dar ochii lui Gorăscu îl privesc tot mai speriați și par'că și mai mult, el se lipește de speteaza scaunului. Iar ochii lui Bârnea au devenit deasemeni neobișnuit de mari.

— Dar tu, tu tot o iubești...

— Am transcris îți spun...

— Tot o iubești...

Bârnea isbește cu pumnul în masă:

— Am transcris!

Cei dela mesele vecine și-au întors capetele și el îi privește uimit, apoi rugător, par'că și-ar cere iertare.

Celălalt îi dă răgaz un timp. Bârnea încearcă să se strecoare din impas, însăilând întrebări nereușite pe teme indiferente. Dar când îl socoti deplin recucerit de calm, Gorăscu își vârî din nou colții.

— Atunci de ce te mâni așa?

— Nu mă mâni... dar sunt plictisit [de tot de comedia asta...

— Acum de ce vorbești așa înbufnat?...

— Ți-am spus: de plictiseală... dar vorba ta, putem vorbi și mai domol. M'ai surprins însă cu întrebările tocmai când admiram piciorușul acela... uite colo sub masă, unde lasă acum chelnărul serviciul de ceai... Ea nu-i tocmai, tocmai... dar uite ce picior...

— Mai frumos era al Madei.

— Ascultă... știi...

Cele două șiraguri de dinți ale lui Gorăscu au apărut în întregime dintre buzele despicate de rânjetul ironic... Pieptul celuilalt răsufla ca foalele.

— Zici că ai transcris... de ce mai ești gelos!

Dacă n'ar fi rostit cuvântul din urmă, pumnul viguros care începuse să se încleșteze s'ar fi și lăsat cu greutate de ciocan în creștetul schilavului cicălit.

— Gelos?!? Ah...

— Firește. Dacă n'o mai iubești de ce te mai superi.

Bârnea îl privește neînțelegător.

— În orice caz... nu pot... să dau voe cuiva să fie obraznic...

— Ce te mai interesează pe tine.

— Dar nu înțeleg ce te interesează pe tine.

— Mada acum interesează pe toată lumea...

Degetele lui Bârnea se strâng convulsiv; ochii îi fierb. Pe Gorăscu îl vede par'că departe, departe de tot, dincolo de fundul sălei... Altfel știut e că i-ar face capul una cu tabla de marmură a mesei.

Celălalt înțelege că mânia e gata să se spargă și intervine grăbit:

— De ce te superi?

Și rânjetul ironic îi dăsgolește iarăși șiragurile de dinți...

— O iubești... O iubești... Te-am pus la încercare...

— Minți... înțelegi, bolborosește celălalt răgușit cu ochii holbați... Datoria mea însă...

— Nici o datorie, ce datorie?... S'a dus acum... Presupunem că astăzi m'aș fi întâlnit cu Mada și...

— Ce? . . Unde?!

— Indiferent. . Presupunem pe stradă...

— Nici o presupunere... unde?.

— Vai! cum o mai iubește...

Gorăscu se oprește speriat el însuși de atâta îndrăzneală. Și acum se privesc amândoi, răsuflând adânc și greoi, ca doi luptători cari au încetat un moment trânta, pentru a reîncepe îndată, spionându-și mișcărilor, căutând pe furiș unde ar trebui să apuce, stăruint să ghicească intențiunile adversarului.

— Va să zică nu ești chiar așa de liber, dădu Gorăscu în clipa oportună lovitura de grație. Vezi, te-ai grăbit cu transcrierea.

Covârșit sub puterea loviturii, Bârnea, puternicul Bârnea, lăsă capul pe mâinile propțite în masă. Și din pieptul protivnicului porni răsul sonor al triumfului. Un răs totuși în care revenea neconținut o notă falsă, țipător de falsă... Lui Bârnea nu putu să-i scape: Canalia, nu arată așa de încântat de constatarea lui cum vrea să pară!

— Nu! isbucni el totuși din nou atât de puternic, că privi singur spre mesele vecine să vadă dacă nu-și întorc iarăși zecile de capete spre dânsul. Și înstrunând glasul: „nu, nu, nu... nu-mi pasă... Du-te... Duceți-vă la dracu... Auzi, abia a așteptat nemernica... abia... Dar ce mă privesc pe mine toate acestea...”

— Ei măi... nici n'am întâlnit-o dragă, ce te pornești așa... am spus: presupunem.

— Ei și? ce-mi pasă mie?

— Mă rog, răspunde-mi lămurit: o mai iubești sau nu, ai transcris sau nu, putem... să-i.. s'o... să-i facem curte sau nu?...

— Cine?

— Noi ăștia, ăștelalți...

Pentru a lua înaintea mâniei, pe care o simte iarăși gâlgâindu-i în gât, Bârnea isbucnește el deastădată într'un răs voinicesc și vădit exagerat. Și exagerarea aceasta, ca și mânia însăși, ca și notele false pe care le ghicește și în răsul lui, ca și adineaori în răsul celuilalt, îl cutremură din nou de sus până jos.

— Dragii mei, primiți binecuvântarea mea. Duceți-vă dracului cu ea cu tot, dragii mei. Repeziți-vă la ea ca o haită de lupi... Ce mai mă pri...

— Bârnea, ia seama ce spui.

— Tu n'ai văzut că eu jucai teatru, măi ticălosule?

— Teatru?

— Am vrut să-ți... am vrut să vă studiez lașitatea și nemernicia. ...Abia ai așteptat.. abia ați așteptat... voi toți, că tu singur n'ai să ai noroc, asta ți-o spun eu... abia ați așteptat să... să... și v'ați și repezit... Toți, toți...

— O iubești... o iubești.

— Ia nu mai mă plictisi!... Du-te și... Ce tot mă întrebi... Spune-i ei; și... și... ai să vezi cum o să te dea afară...

Și Bârnea începu să rădă, cu o putere fără seamăn și deastădată cu toată sinceritatea, căci o amintire i se luminase în minte...

— Crezi, făcu Gorăscu jicnit. Ei bine, îți voi dovedi contrariul...

— Ho, ho, ho... ho... ho... Lasă altuia

misiunea asta dragul meu... Phfff... o să te dea afară...

— E vorba, dragă Bârnea, tu nu mai ai nici un amestec...

— Da, ești liber pffff... încearcă... ha... ha... ha... ha... bo... ho... ho... ho... ho...

— Pentru ultima oară te întreb, — făcu Gorăscu livid sculându-se de pe scaun și întinzând mâna...

— Și eu pentru ultima oară îți răspund... chiar acum pleci direct acolo, nu? ho... ho... ho... mare dobitoc ești scumpul meu... o să te țin minte toată viața... Cum mă încerca el să vadă... pfff... dacă e liber... pfff... să fie dat afară... Ha... ha... ha...

Gorăscu mai zise ceva, dar totul fu înecat în hohotirile lui Bârnea. Când ajunse la ușă, el trimise un sărut celui rămas și dinții i se desghiocară din nou.

Când fu singur, bucuria lui Bârnea se ogoi îndată. În locu-i simți aceeași indispoziție dela început, bântuindu-i sufletul ca o adiere de teamă.

Privea neconținut ușa și ușa se învățea neconținut. Ce prieten nou va mai țâșni de-afară să-l întrebe dacă e liber să-i curteze nevasta?

Un domn cu cioc alb încârlionțat la vârf și cu ochelari a ieșit din vânturătoare, s'a oprit să scruteze sala, apoi a întâlnit privirile lui Bârnea și a început să-l fixeze cu o ardoare neobișnuită. A pornit spre dânsul și Bârnea îl privește uimit. Și teama dela început îi adie și mai pronunțat în suflet. Ce-o mai fi vrând și asta?

Dar aproape de el, domnul și-a coborât ochii de miop, a părut că se dumirește, a îngânat iertare și a luat-o printre mese cocoșându-se cercetător și cerându-și neconținut iertare. Iar teama din sufletul lui Bârnea s'a prefăcut acum într'o jale amară, sbuciumătoare. Dinaintea ochilor lui se desfășurase într'o clipită, covorul de nisip al unui pustiu întins, nemărginit. Nisip, nisip și gol, numai gol...

Ușa se învățea fără repaos.

Noaptea e albă și totuși nici stele, nici lună, nici zăpadă, nici felinare. Trebuie să fie însă grozav de târziu de vreme ce s'a închis și cafeneaua. Bârnea își simte capul cumplit de greu. Ceva imposibil par'că i-a vârat mâna prin pălărie și-l trage de păr, conducându-l. Distinge lămurit pătrățelele bazaltului prin negura alburie. De unde dracul o fi venind luminiștea asta; doar mai e mult de tot până la ziuă?

Dela o vreme nu vede decât un singur pătrățel. Își urmărește cu atenție vârful ascuțite ale ghetelor, încercând să-l apuce sub talpă, dar pătrățelul aleargă înainte uniform și de neprins. Intetește pasul; pătrățelul se grăbește. Se oprește în loc; pătrățelul stă și el. Zădărnicia aceasta îl irită nespun. Într'adevăr, ce rost mai are mersul ăsta, cu un cap ca plumbul, care cu greu se mai ține să nu se rostogolească pe pătrățelul de bazalt. A... poarta e închisă la grădina publică! Ce dracu caută el pe-aci, doar de două săptămâni s'a mutat la hotel? ..

Gorăscu! Ce speță de imbecil! Ce deșirătură osoasă și fantomatică! Ce gură lipi-

cioasă și ce dinți de știucă! Ce piele galbenă de pelagros. Imposibil! Imposibil! Și-și aduce aminte râsul, obișnuitul râs plin de venin al Madei: --- „Inchipuiește-ți cine m'a cerut înaintea ta... Un prieten intim al tău, pe care-l surprind și acum privindu-mă pe furis, căci atunci când îl privesc în față, face încă pe ofensatul! Inchipuiește-ți pe Gorăscu... O... când mă gândeam, că buzele acelea lipicioase, care abea se desfac de pe dinți, s'ar fi putut lipi de ale mele... Ah, aer... aer...”. Și râsul veninos se pornea din nou la aceste cuvinte și lui îi făcea atât de bine râsul acela când nu îndrepta spre dânsul limbile-i ascuțite de șarpe.

De o săptămână de când umblă pe străzi. Pe ea n'a văzut-o niciodată. Pe Gorăscu de mai multe ori... Dar ce-au aface unul cu altul... Aș înțelege Prundeanu... O da, asta ar fi cu totul altceva... Și apoi cu ce admirație vorbea Mada despre dânsul!... Inșă Prundeanu are atâtea pe capul lui... Și Prundeanu e un atât de bun, un atât de devotat prieten...

În seri târzii de nesomn și-l închipse pe Prundeanu sărutând-o. Ea se înfioară și se mlădie ca un luger sub suflarea patimei. Și ochii lor negri încrucșează scânteeri de văpaie neagră. Nimic mai grozav, nimic mai arzător decât focul negru! Doi demoni frumoși, doi demoni negri, în lupta patimei demonice.

Bârnea ar suferi îngrozitor în fața acestei priveliște, dacă un zâmbet nu i-ar învseli buzele la alăturarea apariției scheletice a lui Gorăscu de minunatul tablou.

Dar toate nu-s decât fantome de insomnie. Orice cuget rece nu poate vedea decât cea mai desăvârșită imposibilitate a acestor apropieri. Mada, amanta chiar a lui Prundeanu? Mada, lăsându-se trecută ca oricare alta pe răbojul cuceririlor nenumărate ale unui zvânturatic? Mândria ei fără seamăn n'ar ceda nici celor mai năvalnice atacuri; afară numai de i s'ar dezgoli trupul doar din albele vestimente ale miresei.

O, desigur, așa da. El însuși, Bârnea n'ar avea nimic de spus atunci. Soție a lui Prundeanu, după ce a fost a lui! O, desigur, desigur... Și poate cine știe... poate sub impulsunea amintirii târzii... Doamne, Doamne, Doamne ce gânduri... Ba asta chiar cu siguranță... Mândria Madei nu se va lăsa sdrobotită de mândria celuilalt... mândria Madei nu se va lăsa până nu va sdrobi mândria celuilalt. Va fi o luptă titanică între acești zei geloși de puterea și frumusețea lor... Și el Bârnea complicele... Căci altfel ar fi fără sens... El reprezintă acum trecutul ei, el face parte integrantă din persoana ei... pentru a-l intimida pe Prundeanu, ea va trebui neapărat să se refugieze în trecutul ei... Iar el, Bârnea, obiectivul furiei geloase a celui care n'a știut să fie decât obiectiv de furioase gelozii.

Cu siguranță aceasta va fi.. Binecuvântată fii tu mândrie a Madei, mândrie blestemată de atâtea mii de ori!

Și lui Bârnea îi vine să moară de râs, văzând mutra stupidă a lui Gorăscu..

El nu adoarme până spre ziuă, căci în închipuirea lui ațâțată el vede corpul brun al Madei. În amurgit, confundându-se cu desaturările covorului de culoarea cafelei, așternut pe uriașul divan cu tăblie. El crapă ușor ușa și intră cu fereală, căci acum este *amantul*. Și mângâierile lui aduc din nou pe pielea ei, fiorul renăscut al senzațiilor din nou recunoscute...

E atât de delicios tabloul acesta, că pe Bârnea îl podidesc lacrimile când zorile îi descoperă fără milă, spre păretele opus patului de hotel, a cărui somieră scârțâitoare o chinuște o viață întreagă: o canapea jupuită, un dulap vopsit proaspăt în negru, un lavoar de metal cu lighean alb, o găleată de lături, o pată de ploșniță strivită drept în mijlocul tapetului cojit.

A făcut plata mestecând încă, a tras de dușcă cele două pahare, cât mai rămăsese în sticlă și s'a îndreptat spre garderobă fără să se uite într'acolo. Numai când a ajuns în dreptul lor, a salutat surzător, privind pe Mada pe sub sprincenele aduse strașină și a ieșit. Ar fi dorit să mai rămâie și să mai bea. Greșise însă. A crezut că ei chemaseră chelnerul ca să plătească și ei îl chemaseră dimpotrivă ca să mai comande. Trebuia să iesă înaintea lor.

Va să zică, Mada...

Inșă cu care dintre ei? Grija și graba lui Gorăscu de a o servi; comenzile șoptite numai de dânsul la urechea chelnerului; bateriile reînnoite neconținut și așezate pe scaun

alături de el; poruncile date lăutarilor unguri; cântecul acela monoton ca pusta „Cum iubesc eu, nu iubește nimeni“, la care ținea atât și care fusese repetat de vre-o cinci ori; privirile triumfătoare și totuși prietenești, pe care i le trimetea ca și când i ar fi spus: „Vezi m'ai provocat, acuma...“ toate acestea ar fi putut să'l facă să creadă că molusca asta este orănduitorul destinului. Dar e de necrezut...

Prundeanu nu era. Ceilalți... care dintre ei? Brădescu, Stroilă, actorul acela și celălalt cum îi zice, cu nume greu... Mehtupciu... toți șterși. Nu se poate, nu se poate. Deși fiecare ar fi avut mai mulți sorți decât Gorăscu. Nu, nu... Fosta doamnă Bârnea a eșit pentru domnul Bârnea. Acesta este avertismentul, primul avertisment: Un prim avertisment poate fi dat și'n tovărășia unui Gorăscu... O ho, ho, madam Bârnea, fostă madam Bârnea, treceți, treceți mai repede peste avertismente, mai repede, mai repede... Ajungeți la pedeapsa cea mare... deveniți doamna Prundeanu sau doamna cum veți voi...

...și pe urmă... când și *ce'ălalt*, — de-al doilea — va trebui pedepsit, deschideți cutia trecutului.. Ha, ha, ha, doamnă Prundeanu, sau poftim chiar doamnă Brădescu... atunci când mă veți găsi numai pe mine acolo, vă voi servi la rându-mi cu amintirea acestui prim avertisment. Ha, ha, ha, madam Brădescu sau chiar Stroilă... atunci... atunci.. hi, hi, hi, vom putea să măsurăm în pace, cât de teribile sunt pedepsele domniei-voastre...

Bârnea se plimba agitat prin întunericul trotuarului. Intrarea restaurantului împlântă în noapte un cuțit de lumină roșiatică al cărui vârf se încovoiaie de tăria zidului opus.

La fiecare învârtitură a ușei împătrite el tresare... a! o pălărie rotundă, dar singură; a! o pălărie de damă, dar nu-i a Madei, a! un chipiu... Distanța pe care o parcurge de la un cap la altul, în plimbarea sa, ferind neconținut tăiușul cuțitului însângerat, se scurtează din ce în ce dela un timp și cu cât se scurtează, cu atât pasul său e mai repede și mai nervos. Iar ușa stă uneori neînvințită vreme îndelungată.

Printre acoperișurile înecate în negrul cerului, fășii înstelate s'au lăsat par'că jos de tot. Cerul orașului sfâșiat de paratrăsnete: constelații rupte, o cale lactee sdrențuită, lumina înghețată a unui planet, ca un ochi de mort căutând să ghicească fundul străzei.

Dar ușa se mișcă iar... a nu! un picol cu capul gol poate pentru a chema o trăsură.

Dumnezeu știe cât vor mai întârzia aceia acolo. La urma urmei ce-l interesează pe dânsul? Chiar Gorăscu fie! De ce nu ar porni-o acum încet spre hotel cântând. Nepăsător și tare. Iar el... iar ea ieșind să privească scrutător și în zadar, ca și planetul din ceruri prin funduri de întunec, prin colțuri de ulicioare, prin ascunzișuri de firide. Să plece! Nimic, decât totala indiferență: nimicirea complectă, în gând, a ființei ei. Aceasta este pedeapsa cea adevărată și unică.

Restul lașitate și decădere. Or cât s'ar ascunde de dânsa, pentru a nu-și descoperi — urmărind-o — curiositatea care-l distramă ca pe o cărpă. Acum la ce o mai fi dând târcoale pe-aici ca un vagabond lihnit unei case îmbelșugate?... Când ea întârziază, pentru că știe că e așteptată... O, cu siguranță că ea știe; acum ca și într'alte dăți...

Bârnea și-amintește cum totdeauna, în toate supărările lor, ea prevedea cu o precizie matematică orice mișcare, orice hotărâre a lui. Cum o auzea mâncând singură în urma certurilor lor grozave; cum privea prin gaura cheii și zărea masa doar cu un tacâm... și cum *mirabile dictu*, în ziua când pornea dela serviciu spre casă hotărât să se impece, găsea două tacâmuri.

De unde știa ea intenția lui! De câte ori n'a prelungit supărarea cu o zi sau două și de câte ori n'a scurtat-o la fel? Inșă oricând, termenul sortit și numai la acela, a găsit două tacâmuri pe masă...

O privea atunci uimit, înspăimântat și ea râdea cu dinții aceia atât de albi, prin buzele cărnoase de coral; iar părul îi cădea în şuvițe negre și crețe, pe figura neagră de vrăjitoare...

Bârnea privește incremenit spre perețele restaurantului și vede doi ochi negri sfredelind zidul și vede două șiruri de dinți deslipite în râs sarcastic.

Aude clar în noapte: Mai așteaptă, mai așteaptă. Dar el nu e dispus decât la concesiile mici.

Bine, va mai aștepta până ce ușa împătrită se va învărti încă odată. Dacă nici atunci... Și ușa se învârtește, el tresare și inima i se sbate de-l doare... Ies alții, oameni străini, necunoscuți, bucuroși, răzători, senini...

Mai așteaptă, mai așteaptă! Și ochii din zid clipesc batjocoritori.

O acuma nu... numai până la întâia învărtitură...

Și ușa se învârtește neconținut, grupuri vesele ies, unii cântă. Picoli mici pier în noapte, de unde scot ca dintr'un imens garaj trăsuri, cu vizitii negri; picolii, ca niște maimuțe sprintene stau pe scară într'un picior și drept în fața ușei învărtitoare bufnesc înăuntru, iar ușa se învârtește cu furie oarbă în urma lor. Și alte grupuri ies, și alte cântece se aud, și vorbe de duh și strigăte: Angela, Angela...

Cine o fi Angela aceasta?... o fată bună desigur, la fel cu celelalte, cu nume ca celelalte. Ce i-a trebuit lui o Madă, un nume așa deosebit, așa bizar, așa pervers? Mada... Cum au alții parte!...

Și Bârnea se plimbă agitat cu capul vâjiind de gânduri, așteaptă hotărât de plecare orice nouă învărtitură a ușei, și așteaptă... și așteaptă, într'una... căci doi ochi prin zid l'au pironit pe loc.

În sfârșit, iată-i! Întâi Mada. Apoi Gorăscu. Apoi ceilalți. Și Mada râde sgomotos. I-a văzut o clipă pe muchia pumnalului roș înfipt în întunecimea străzii. Pe urmă pumnalul fioros cu vârful îndoit de casa dimpotrivă, a dispărut ca vrăjit. Fuseseră deci ultimii în restaurant!

În locul pumnalului au rămas cele două șiraguri de dinți rari, nocturni, ai felinarelor. Râsul lui Gorăscu. Strada râdea cu râsul lui Gorăscu. Și râsul acesta se prelungea peste întregul oraș.

Iar Mada răspundea cu o poftă fără de seamăn râsului acestuia. Ceva desfrânat și falș în râsul ei. Iar Bârnea par'că era tras cu o ață de răsetele acestea, căci el era târât, cu toată încăpățânarea lui de a rămâne, după dâșii, spre celălalt trotuar.

De ce s'au oprit la răspântie? Ca să rămână doar unul singur! Bârnea simte că se înfurie; nu pe ea desigur, ci pe el însuși, pentru că a lăsat să-i scape o tresărire. Ce-l privesc pe el toate acestea? Să se întoarcă pe loc și să dispară în noapte, să-și înăbușe în inimă curiozitatea. Și atunci va fi „tarele“. Ei fie! să vadă numai cu cine rămâne. Atât și nimic mai mult. A, uite cu Gorăscu! Deci, stânga împrejur...

... Din câțiva pași sălțați, Bârnea ajunge din urmă pe cei doi. Cu răsufierea reținută și sărind în vârful picioarelor. Ca o panteră sau ca un apaș fugărit, căci simte cum i se răsucește în inimă, usturător ca focul, cuțitul cel roșu dela intrarea restaurantului, redus la miniatură. Cei doi apucaseră pe alea principală a grădinei publice abia luminată. El se avântă pe cărăruia laterală și paralelă, înecată complect în beznă. Acum poate să audă tot... să audă tot, tot... iar pașii lui nu se aud în iarba cărăruiei... iar dacă dă în vre-o groapă, ei n'au decât să creadă că un șobolan s'a speriat de apropierea lor, sau vre-o nevăstuică a căzut depe cracă.

O vede privind prin desigurul ce-i desparte. Și o vede zâmbind, iar Gorăscu tace; Gorăscu e în partea cealaltă, iar ea întoarce capul neconținut încoace, spre desigurul dintre alee și cărăruie, și zâmbește. Vrăjitoarea, știe că el este aici... Vrăjitoarea știe. Poți să-l și săruți acum și nu voi crede, nu voi crede vrăjitoare...

Gorăscu scâncește. Bâigue ceva, par'că ar cere de pomană. Nemernicul prea vorbește încet. Totuși se aude distinct: credință... iubire tăcută... chin nesfârșit... crudă... Or cât ar vorbi de încet, or cât s'ar preface, de geaba... Cu siguranță că ea i-a șoptit să înceapă: vrăjitoarea! Cum râde, cum râde la aceste cuvinte atât de caraghioase. Dar degeaba! Râsul e mai mult o batjocură decât o plăcere. Zădarnic se preface. Ea nu mai poate iubi, ea nu mai poate râde decât a batjocură... „Ești cocheta...“ „ucigașă“... ba nu „râs ucigaș“... „gură ucigașă“... Ea râde acum cu toată pofta, trezind din somn păsări nocturne, care pornesc fâlfâind greoi la râsul ei de vrăjitoare. Iar copacii ascultă vrăjiți... Sau par'că ar râde cu frică. Căci uită-te în lumina îndoelnică: Gorăscu pare o fantomă.

Dumnezeule, ea-l privește cu rică. Insuși el, Bârnea, simte un fulger de spaimă, cum îi ia sufletul în zig-zag; Gorăscu par'că se lungeste și din fața lui nu se văd decât dinții.

Sunt acum în dreptul unui bec searbăd, ascuns în vrejuri. Și el i-a luat deodată mâna și-a sărutat-o brusc deasupra cotului, dedesuptul mânecei scurte. Ah! Buzele care abia se deslipesc depe dinți, au atins-o. Acum Bârnea e străbătut de-un curent brusc de scârbă.

Dar e cu puțință aceasta? Sau ea vrea să împingă prefăcătoria până la absurd!

Ea s'a întors în loc înfuriată și figura lui lunguiață ia o înfățișare de paiată, Dumnezeule! de cadavru... Și vocea lui plângătoare se târăște par'că pe jos și în noapte, de departe, are intonații atât de jalnice, atât de sinistre, că par'că ar fi bocetul unui milog într'o vorbire străină.

El desigur îi face o declarație, este poate cea dintâi, dar par'că ar cere de pomană. Sau, Dumnezeu știe, par'că ar amenința. Și e noapte, și'n grădina publică nu-s decât ei trei; încolo nimic, tăcere întreruptă doar de depărtate și prelungi țigane de gardiști, de țipete de pasere în somn, de foșnetele de mătase ale copacilor mișcând reflex în vis.

El i s'a pus în drum și orice mișcare face ca să înainteze, el i-o taie cu insistențele lui, cu brațele lui uscate și lungi, care se bălăbănesc de-acurmezișul oricărui gest, oricărei voințe a ei.

Bârnea se târăște ca un șarpe prin ierburi și așteaptă momentul hotărâtor. Și ochii lui s'au oprit asupra băncei pe care a așteptat-o atunci, la început. Căci ochii lui Gorăscu de mult luaseră direcția aceia. El era așa de aproape de dânsa, că Mada își ferea fața în mâini și amenința răgușită:

— Am să strig, am să strig... lasă-mă... asta niciodată, niciodată... atâta obrăznicie...

Bârnea tremură ca o trestie în vânt. Încă n'a sosit clipa; el tremură și-și simte mușchii aprinzându-se de forță, ca de ceva dulce, amețitor de dulce, beția succesului aproape, măreția gestului neașteptat, apariția lui din tușuri ca a vechilor cavaleri în legende. Și se bucură dinnainte de figura strâmbă a lui Gorăscu la vederea lui, și la strâmbătura aceleiași figuri, o clipă după aceea, când pumnul liberator se va lăsa ca un ciocan pe capul de mort.

— Lasă mă odată... mizerabil... mizer... oameni buni, mă omoară... mă omoară... veniți... aaahl.. Gorăscu o apucase de coatele care se împotriveau bărbătește și o trăgea spre dânsul, iar buzele boțite și sărutând în aer, îi căutau gura pe care ea o ferea disperată, trâmbițând subțiratec câte-un chiot scurt, ascuțit. Puțin apoi, ea-i scapă și fugi mărunț, împiedecându-se în rochii. „Gardist! Gardist! Ajutor!” strigă atunci din toată puterea plămânilor. Când Gorăscu fu gata s'o ajungă, ea se întoarse pe neașteptate și-l lovi cu toată puterea palmelor ei mici, care se repezeau desordonat în aer. El își ferea capul, groaznicul cap de meduză, într'o parte și într'alta, și vărându-l cu o ultimă energie în ploaia loviturilor, o apucă bărbătește, frângându-i mijlocul și potopindu-i capul răsturnat pe spate în sărutări. Ea se sbătea însă țipând de moarte și el o împingea neconștient, aproape o țara, spre besna tușurilor. În palida luminiște un strigoi fura o fecioară pentru împărăția lui neagră.

Bârnea se avântă. Și strigătul lui de luptă fu atât de puternic, că cei doi se desfăcură îndată. Gorăscu se îndreptă din șale, furibund și vărsând flăcări prin ochi. Ea răsuflă grăbită și pieptu-i minunat se sbătea atât de nervos, că amândoi simțiră că s'ar lupta pentru el, până la răpunerea cea mai desăvârșită.

— Cum îți permiți... gemu Gorăscu întinzându-și ghiarele de strigoi.

— Nemernicule!.. urlă Bârnea agitând pumnul.

— A... Bârnea... făcu ea slab, însă atât de mirată, că pumnul lui vitejesc căzu în jos, fără putere...

Și rămaseră câteși trei, tăcuți și rușinați.

Doar trei lacrimi avură timp să se prelingă pe ochii ei; însă o singură smucitură a capului fu deajuns și pe retină nu rămase decât poleiul celei mai reci mândrii...

— Eram întâmplător pe aici... crezu Bârnea că trebuie să rupă tăcerea, dar i se păru atât de stângace această explicație, că nu mai putu adăuga nici un cuvânt. Iar ea își arăta dinții în lumina fermecată a becului de sub vreji.

— Mă plimb ades la ora asta... își recăpătă el curajul... când...

Pe buzele ei flutură trecător, ca o strigă prin fața lămpii, un zâmbet de răutate:

— Noi... glumeam...
— Atunci... scu... scuzați.
— Mă rog... Haideți domnule Gorăscu... *Bon soir*, domnule Bârnea...

El nu găsi nici un răspuns la această urare și mirat la culme își dădu seama că s'a luat după dâșii, fără să vrea. Mergea chiar alături de Gorăscu și-și frământa creierul ca să găsească o singură vorbă. Dar în mintea lui, pe care o cotrobăia zadarnic așa de bine, încât parcă o și vedea injectată de sânge ca un creier pe-o tarabă de măcelar, nu găsea decât o singură idee: să plece cât mai neîntârziat.

Însă nu găsea ce să pretexteze pentru despărțire iar un nou și simplu „bunăseara“ simți că l'ar vâri în pământ.

Il ajută ea, când la ieșirea din grădină, se

aflară sub lumina primului felinar:

— Bună seara, domnule Bârnea...

Gorăscu o privea tot așa de încremenit ca și Bârnea. Ea întinse mâna acestuia din urmă și surăsu-i straniu de pe buze, se lărgea tot mai mult și devenea tot mai straniu. Colții lui Gorăscu se arătară ascuțiți și răi.

Bârnea îi sărută vârful degetelor și îngâimă iarăși fără să-și dea seama:

— Nu face nimic... te... vă... conduc până acasă...

Și pentrucă ea începuse să râdă batjocoritor, crezu iarăși că trebuie să dea o explicație.

— Mă întorc cu Gorăscu...

Ea răsese atunci cu tărie și dinții ei albi de șoricel parcă mușcară întunerecul...

— Numai dacă domnul Gorăscu va vrea...

— Dar nu ne-am certat... n'am știut că-i el... n'am știut că sunteți dumneavoastră, când am intervenit.

Ea răsese atunci cu hohote și ochii îi sclipiră ca la o pisică. Însă nu mai adăugă nimic și se agăță de brațul lui Gorăscu...

În cruzimea râsului acestuia din urmă, Bârnea începu să înțeleagă ceva vag, dar se feri să meargă până la capăt cu gândul. — „Aș! imposibil!“ Cotuși o neliniște violentă îi prinse corpul ca un început de friguri.

Când fură în dreptul casei, ea se ridică pe prima treaptă, cotrobăi prin poșetă și-i întinse lui Gorăscu cheia.

— Deschide dumneata, te rog!

Și din nou, provocatoare:

— Însfârșit domnule Bârnea, cred că ai să-mi răspunzi la salut...

— Sărut mâinele doamnă... și îngrozit și stângaci, făcu o glumă proastă, adresându-se lui Gorăscu:

— Ia dă mai repede frumosule.. nu vezi că doamna e obosită... și crezu că cuvântul „frumosule“ e îndestulător pentru a îndepărta din capul ei orice glumă de prost gust.

— Nu nimerești cheia? adaogă Bârnea prins subit de-o poftă de vorbă, ce nu-și avea isvorul decât în prefăcuta întârziere pe care Gorăscu o punea la potrivirea cheii.

Cum sta aplecat lui Bârnea îi venia să-l isbească odată pentru totdeauna. Întinse mâna și întoarse butonul dela intrare: lumina scaldă vie cele trei siluete, iar Gorăscu trebui să sfârșească...

Când se ridică era așa de hidos, că Bârnea interveni din nou:

— Trebuie să fii și tu grozav de obosit. Parcă ai fi o sperietoare de ciori...

Dar chiar lui însuși nu-i plăcu tăria propriilor expresii. Mada strâmbă din nas.

Ea continua să stea cu spatele la Gorăscu și'n ochii ei ficși, Bârnea ghicea o hotărâre, care se înfiripa tot mai cu putere și care-l înspăimânta... Aș! imposibil!...

— S'a deschis? păru ea că se deșteaptă din gânduri. E... bună seara domnule Bârnea, spuse deastădată energic și-i apucă mâna...

— Noapte bună doamnă!... și apucă la rându-i de braț pe Gorăscu: — Hai, boerule!

Dar ea fără să se miște, încruntă sprâncenele și figura îi luă acea înfățișare de răutate răsbunătoare pe care i-o cunoștea. Ochiul lui Bârnea, ochii lui Gorăscu, o străpungeau până în moalele creierului. Ea nu-i observa însă, căci rămăsese cu privirea în vag. Și amândoi ceilalți așteptau înfrigurați sentința. Deodată ea avu o tresărire și ei tresăriră la fel:

— Bună seara, domnilor!

Și răspunseră două șuerături adânci, una de ciudă, una de izbândă. Bârnea rânjea; în sufletul lui se făcuse senin și totuși rânjea. I se părea totul ușor în juru-i și tot așa de ușor îi scăpară și cele câteva cuvinte fatale: „Lasă pe al'dată dragă, Gorăscule, cartea aceea! Știam că n'are să ți-o dea... astă seară cel puțin“...

— Cartea? Întrebă Gorăscu uimit.

Abia acum ea văzu rânjetul celui dintâi. Era așa de cu înțeles, atât de ironic și dovedea atâta siguranță de sine, că ochii îi scăpărară.

— Ah, da, cartea... șueră atunci, și Bârnea îi văzu par'că limba de șarpe ieșindu-i ca o flacăra dintre buze. El tremură dinaintea prăpastiei pe care cu un singur cuvânt și-o deschisese... Atunci domnul Gorăscu rămâne! complectă Mada apăsând pe fiecare cuvânt. Și era ceva răgușit în vocea ei, ceva sălbatec în figura contractată de ură și mândrie.

— Prin urmare aștept, se agăță Bârnea de ultima nădejde.

— Veți aștepta mult, clocoții gâtului ei. Am de vorbit cu dânsul. Ți-e somn, domnule Gorăscu?...

Vai doamnă...

— Doar țineai așa de mult să-mi vezi apartamentul!... Și semistui în negura coridorului, fără să mai zică nici un cuvânt lui Bârnea.

El ținea încă strâns de braț pe Gorăscu. Și zdrobit din nou de întorsătura neașteptată a lucrurilor, uluit, îngăimă iarăși prostește: „Stai mult?“

— Te rog! te rog! făcea Gorăscu, smulgându-se din strânsoarea voinicească.

Ea reapăru în cadrul ușei și Bârnea văzu în ochi-i o privire turbure de femei beată.

— Destul țeastă de catâr, destul cu gluma!... strigă atunci cu disperare și desgust.

— Poftim domnule Gorăscu, răspunse ea poruncitor fără să-l privească.

Cu un gest de dispreț, ca și când i-l-ar fi aruncat, el împinse cu atâta putere pe Gorăscu, că acesta se împiedecă de treaptă și căzu.

— Pardon! Și cu un răs ca un țipăt de copil: leprosule...

— Nu face nimic... adio! bâlbâi leprosul ridicându-se repede, rânjind mehenghi și dispărând.

Ușa cea mare reveni atunci pe țâțanele ei gravă, greoaie, neînduplecată. Trosni sec și rămase neclintită ca o veghetoare desăvârșită: mută, invincibilă, neîngăduitoare. Bârnea o privi lung și i se păru curios cum nu-l mai recunoaște; doar de câte ori nu a deschis-o! Atunci deodată îi veni în minte antreiașul din dosul ei, cu cuțarul cel mare rezemat de perete, apoi camera tuturor fericirilor, divanul cu tăblie, paravanul care acopere patul alb ca spuma, măsuta de metal de lângă soba de teracotă, unde ea aprindea mașina de spirt, masa mare din mijloc unde pregătea ceștile cu figuri chinezești pentru ceai... Și văzu în decorul intim dinții lui Gorăscu, îl văzu gol sărind ca o maimuță înnebunită, prin sanctuarul acesta albăstrui; iar ea privindu-l prin încheeturile paravanului îngrozită de încăpățănarea ei mânăjită, scârbită.

Ea nu știe ce face, gândi Bârnea. Ah... dacă pleca la timp, dacă nu-i însoțea așa stupid până la ușa casei, ah... dacă gura asta... el nu intra de sigur.

Se năpusti pe trepte, asupra ușei.

— Mada, ce faci... Mada, oricare altul...

Dar înainte de a-și rezezi greutatea corpului asupra ușei grele de stejar, își dădu seama că orice strigăt al lui nu putea fi decât un nou îndemn. Poate ea n'a vrut decât să rădă puțin de dânsul, iar Gorăscu stă acum cuminte într'un colț... Poate că ea se bizue încă pe așteptarea lui afară, de care e sigură...

Și totuși, cine îi spune lui ce se petrece înăuntru!

Furia îl năpădi din nou impetuoasă; o simți pornind din piept, apoi ridicându-se ca o apă în clocot spre moalele capului, pe care îl simți ridicându-se gata să pleznească în mii de bucăți. Nebuna! Doar ea a văzut din grădină cine e Gorăscu... cu siguranță, nemernicul se grăbește... el știe că ori cât de mică întârziere... și ea ezită încă să strige... mândria o pierde... Ah, comedia asta trebuie să se sfârșească...

Deschide! Deschide! Și corpul se prăvăli cu tăria unui berbec antic asupra porței de cetate. Dar aceasta nici nu se clinti. El însă nu simțea nici cea mai mică durere și avea impresia că trupul 'i-e tare ca piatra. Dar ușa își bătea joc de această tărie.

Atunci se năpusti la ferestre. Și prin încheeturile obloanelor, văzu întunec. O! întunerecul acesta îl plesni în frunte și i se răspândi în tot corpul; orice lumină de cuge-tare se stinse și pumnii loviră cu sete în geamurile, care căzură în țândări zângănitoare. Obloanele însă nu cedau...

El auzi atunci părâind la fereastra cealaltă. Sări acolo și văzu că lumina se aprin-sese, însă cineva împingea obloanele dinnăuntru, ca și când s'ar fi străduit să le fixeze și mai solid în cărlige.

El, el închide totul, ermetic. Ea strigă acum, trebuie să strige...

Sări atunci la fereastra dintâi unde spărsese geamurile. Prin firul de spațiu dintre cele două aripe de lemn. în orice caz el putea auzi ceva...

Iși întinse urechia lacomă și-și bulbucă ochii să-i iese din cap.

Și auzi. Vorbea ea și era foarte agitată. Bărnea auzi cuvinteperate: Poliție... scandal... unde ne găsim?... Apoi glasul lui Gorăscu care nu era distinct. O ruga, cana-lia! Apoi iarăși glasul ei tare și agitat: Nu, nu... rămâi! E în stare să te omoare... până dimineața te va pândi... rămâi, rămâi aici... *acuma poți să rămâi...*

Acest: «acuma poți» îl făcu să se clatine. El putea să aibă și alte înțălesuri, dar pentru el n'avea decât un singur înțăles.

— Minți, urlă atunci din toți plămâni... Minți, nu-i adevărat... imposibil...

Și lovi cu putere în oblon repetând mecanic aceleași cuvinte. Cineva îl atinse ușor pe umeri. O, ho, ho, gardistul! Coborî atunci privirea căci gardistul îl recunoscuse și-l saluta respectuos. Mar-torul tăcut al fericirii și dezastrului său! Doar e mai nimica toată de când se întorceau înlănțuiți dela teatru și bătrânul în-fășurat în neguri îi pri-mea cu un zâmbet și mâna la chipiu...

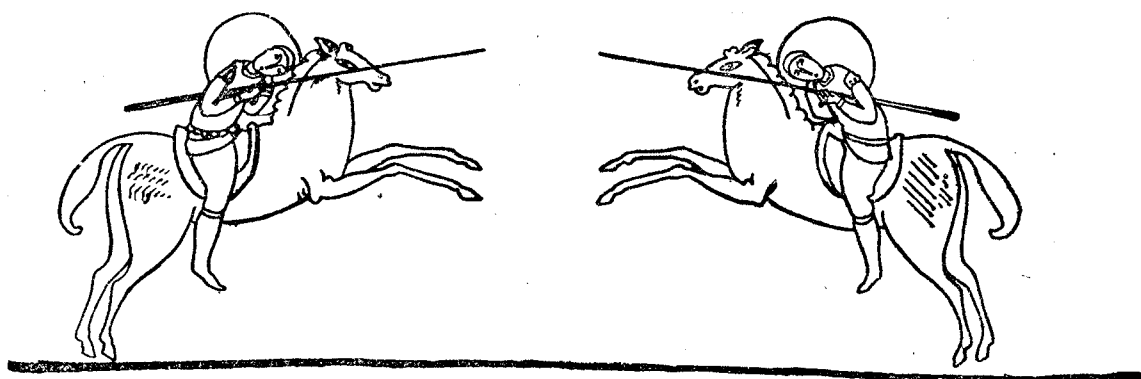
Plecă grăbit, imple-ticindu-se și din momen-tul acela nu mai înțălese nimic.

Se trezi cu totul tăr-

ziu într'una din despărți-turile ușei turnante dela hotel. Era amețit, capul îl durea și pricepu că foarte multă vreme se învârtise pe loc, odată cu micul compartiment al ușei învârtitoare. Il cu-prinse atunci frica și-o luă la goană pe scări în sus, urmărit de-o groaz-nică stație.

În cușca lui portarul își făcu cruce.

ARME ÎNCUIATE

DE

G. M. IVANOV

MI-E sângele greoiu și răsculat,
Și mușchii mei se 'ntind să sfarme
Clădirile în care-ai încuiat
Slăvitele străbune arme.

Privești cum trec, înfierbântat și rău,
Cu ochi scăpărători, de câine.
Eu port cu dragoste blestemul tău
S'aprind hambarele cu pâine.

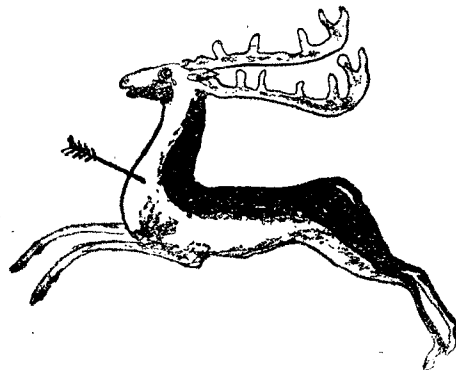
Dar mâine, mâine, când voiu lepăda
Cântatul vis al vrajei tale,
Și când cu mâna mea voiu desfunda
Furtuna zăvorîtă 'n vale,

Atunci, pe-un crâncen cal, cu spada 'n vânt,
Cu coif strălucitor pe plete,
Nepotolit, cu chip de tânăr sfânt,
Iubit de multe blânde fete,

Ca viscolul voiu trece prin oraș
Pe Țiara mea cu coama udă,
Voiu prăvăli avântul tău vrăjmaș,
Voiu prăvăli cetatea crudă.

O, câte inimi dârze voi zdrobi,
O, câte case voi aprinde.
Și câte fete stinse voi iubi,
Și câte stele voi cuprinde.

Mi-e sângele acuma răsculat
Și mușchii mei se 'ntind să sfarme
Clădirile în care-ai încuiat
Slăvitele străbune arme.

F A P T A

DE

LUCIAN BLAGA

Fragment din tabloul III

(IVANCA : un model. FIUL : un pictor).

IVANCA

ACUM sunt iarăși aici. Omule, Omule.

Mai aproape nu poți să vii ?

(Observă pe mânecă o pată de sânge, își desface brațul).

Uite, mi-a rănit brațul ghița bunului tău Dumnezeu.

Sărută-mi rana, să se vindece subț gura ta

Ca subț frunză de leac.

FIUL

(sărută brațul)

IVANCA

Așa, așa, așa. Mai lung. Imi face bine.

FIUL

Sângele tău e amar.

(Pauză. Un ultim tunet lung și foarte îndepărtat).

IVANCA

Oh, ce căldură. E o vară blestemată. O simt în toate încheieturile. Te vreau și mai aproape.

De ce taci, la ce te gândești ?

FIUL

Vreau să uit.

IVANCA

Pe Ivanca de-atunci, sau pe Ivanca de-acum?

FIUL

Nu. Pe mine vreau să mă uit.

IVANCA

Haide lucrează. Știi ce? Zugrăvește-mă pe mine. Vreau să mă văd, cum sunt. Nu cum sunt în oglindă, ci așa cum sunt în sângele unui bărbat.

FIUL

(ia penelul)

Să lucrez? Bine. Dorința ta e mai mult decât poruncă.
De unde — să te — încep?

IVANCA

Firește, de unde ispitele sunt mai mari.

FIUL

Sunt zile când mă bucur că ești aici.
Vorbește, vorbește. Vreau să te privesc.

IVANCA

Nu cum sunt în oglindă, ci așa cum sunt în tine.

FIUL

În mine ești porumbel desculț.
Câteodată numai ochiu.
Câteodată numai mâni.
Câteodată numai fior rotund.
(Penelul îi cade din mână).

Nu pot lucra. O greutate mi s'a așezat în mâini,

IVANCA

Atunci du-te și te culcă. Ești fericit.

FIUL

Nu pot dormi.

IVANCA

Du-te în pivniți și bea.

FIUL

Nu pot să beau.

IVANCA

Ieși în lume și trăește.

FIIL

Nu pot trăi.

IVANCA

Fă-ți sângelui isvor și mori.

FIIL

Nu pot muri. Vedenia ta se amestecă în culori, în vin, în trăiri, în moarte. De pretutindeni mă alungi.

IVANCA

E poate vremea să plec ?

FIIL

(șovăie, apoi)

Ivanca nu. N'ai să pleci. Fără tine gândul e prea pustiu. Fără tine ar cădea bruma între pereți, pe masă, pe scaune, pe arhangheli. Lasă furtunile de vară să iese din lumea noastră, dar tu rămâi.

IVANCA

Ții totuși așa de mult să trăiești ?

FIIL

N'ai să pleci Ivanca.

IVANCA

E-așa de mult de când aștept. Sunt de trei luni aici. Nici astăzi nu mi-ai spus ce te macină. Ochii tăi ard de focul dinăuntru. Ce te frământă ? Ce te chinue ?

FIIL

Ce mă frământă ? Ce mă chinue ? Ivanca, ți-am mai spus. Trebuie să fii sfânt că altfel ași fi ucigaș. Și tot ce se poate: fiară, stea care seacă fântânile. Oh, Doamne ! Nu mai întreba.

IVANCA

Prea mult îți întorci ochii spre tine. Mai sunt și alte lucruri. Uite casa, uite câmpul ; dacă ar fi noapte ți-ași zice : uite găinușa de foc.

FIIL

(isbucnește turbure)

De ce nu zici : uite dobitocul bărbos, marele eu, uite pistolul (ochii i se opresc pe revolverul ce atârână pe perete) — Ivanca, el — el, cel de dincolo — a întrebat iarăși de tine. De ce tot întreabă ? Nu vreau să fii a altuia. Ivanca tu nu știi. Cineva pe patru labe stă la pândă în mine. Fă să uit.

(rămâne cu ochii țintă la revolver)

IVANCA

Omule trezește-te. Omule dă drumul fiarelor din peșteri, nu le mai ținea închise.

FIUL
(aiurea)

Pe cine vor sfâșia ?

IVANCA

Sunt aici. Numai ochi, numai sete, numai trup. Sfășie-mă.

FIIL

Ești aici. Numai sete, numai trup. Nu vreau să fii a altuia. De ce tot întreabă de tine ? Ivanca. Fă să uit.

IVANCA

Unde privești ?

FIIL

Lucrul se povestește ca o legendă. A fost odată o preoteasă-țărăncă, sănătoasă și nebună, de sat. Bunica mea — și mama lui (arată spre ușa de alături) umbla totdeauna cu pistolul cela la ea. Chiar și la Biserică. Uneori, când se îmbăta, împușca spre cer și striga: vivat, să trăiască dracu !

IVANCA
(ascultă cu degetele la gură, își mușcă degetul)

Da, mi-o pot închipui. Și se ținea cu slugile, nu ?

FIIL

Nu știi. Poate. Puteri necurate stau călare pe zodia mea, Ivanca. Drumurile mi-s socolite din împărăția de jos. Din împărăția cea mai de jos.

IVANCA

Superstiții — Tu privești în tine și ți se năzare o zănatecă ținând pistolul în mână. Să trăiască dracu ! Ha-ha-ha-ha. (se ridică, vrea să ia revolverul). Știi ce ? Dă-mi-l să împușc și eu.

FIIL

Ivanca !

IVANCA

Mai e primejdios ?

FIIL

E încărcat. Bătrânul are obiceiul să-i lase cocoșul deschis. Câteodată se descarcă singur, și-atunci bătrânul râde și zice: vești dela șarpele mort.

CU LOCURILE-ACESTEA MĂ CUNOSC...

DE

A. COTRUȘ

CU locurile-acestea mă cunosc așa de mult,
Decând, copil, nu cunoșteam decât o singură primejdie: —
Câinii păcurarilor...

Creșteau atunci pe-acea ierburi de mătase
Parcă-anume pentru piciorușele-mi desculțe...
Cunoșteam copacii de pe câmpuri ca pe niște frați...
Drumurile își dădeau petrișul la o parte,
Când treceam,
Parcă din pământ ocrotitori străbuni le-ar fi trimis porunci,
Nisipuri moi s'aștearnă 'n lung și 'n lat,
Strănepotul lor hoinar să nu-și însângere picioarele...

Cu locurile-acestea mă cunosc de mult...
Când rătăcesc pe ele,
Parcă mă 'ntâlnesc cu mine însumi
Pe câmpiile copilăriei mele...

C R O N I C I

IDEI, OAMENI & FAPTE

PE MORMÂNTUL LUI LUCHIAN

SUNT oameni prigonți de viață până dincolo de moarte.

Când din tot ce-a fost trup și carne dureroasă, nu mai rămâne dedesubt, în întunericul astupat de lut, decât o mână de oase mucede, ar fi o dreptate ca măcar atunci ciclul pătimirilor pământești să rămână închis. Atunci sufletul deslipit din încătușarea lui, liber și aerian, ni-l închipuim plutind în sfârșit dincolo de toate asprimile, iar unde a suferit, întorcându-se împăcat și blând.

Pentru artist, știm astfel că moartea materiei înseamnă de abia începutul de adevărată viață a operei. Nu-l mai cunoaștem cu slăbiciunile lui omeștești, cu haina care-i vine strâmb pe trup și cu deșertăciunile din fiecare zi. El nu mai este. A fost — și amintirea se scutură de tot ce-l scade înaintea judecăților. Trăește printre noi spiritualizat. Între el și epocă, se statornicește o conciliere.

Cu Luchian se pareă că se întâmplă această dreptate. După expoziții deșarte, unde singurile pânze i le cumpără Grigorescu; după necurmata chinuire care-l ținutise în jăiț și-l oșandea să zugrăvească înrouatele lui flori, proaspete și umede, cu penelul legat de mână în dreptul pulsului — ceea ce tragic însemnă o mai apropiată și mai directă comunicare între svâcnurile inimei sale și operă — Luchian eră acum al tuturor și mare. O justiție postumă, ce nu mai puteă consolă trupul acolo unde nu mai există nici o consolare, veneă acum pentru arta căreia își dăduse viața. Luchian nici n'ar fi răvnit altă fericire; el care nu fusese în cei patruzeci și șapte de ani nici odată fericit.

Ni se pareă chiar, că numai cu prețul acestor prigoniri, opera lui ne-a putut rămâne întreagă. Ne spuneam că ascunsă înlanțuire a împrejurărilor, lucrase aparent împotriva omului, pentru a ne cruță mai neștirbită și nerisipită, opera crescută din carnea și suferința lui.

Povestea e veche și cunoscută. Se știe cum tablourile neprețuite astăzi, îi erau smulse cu prețul unui flacon de medicamente ori unei sticle de vin tonic. Pânză cu pânză, îi erau cumpărate pentru un braț de lemn care să desghețe ferestrele lui înopitate, ori pentru o floare, pe care el, uitând toate

vrăjmășiile traiului și boalei, cu încântătoare bucurie copilărească, le înveșniceă din culoarea tuburilor. Un om, dintre acei ce umplu veacul lor de putreziciune, cu spectacolul grotesc și enigmatic al celor mai absurde năsbătii și celor mai impertinente desfideri: Bogdan-Pitești, amator de artă, mecenate și excroc, săvârșise între atâtea nebunii o faptă bună. O faptă fără voia lui bună, căci această intenție l-ar fi ofensat, ca pe unul care n'a avut nici odată romantismul generozității. Adunase an de an, o sută de «Luchieni». Cea mai întreagă galerie pe care o poate visă un pictor. Astăzi ne-ar pareă aproape indiferent prin ce mijloace și cu câtă cruzime cinică: din exploatarea unui muribund. Cinismul slujise la ceva. Torturase omul — salvase cea mai bună parte din operă.

Și mai mult, galeria nu numai că există — dar puteă să revină Statului. Testamentul lui Bogdan-Pitești, eră, ca tot ce săvârșise în viață, încă un rânjet trimis societății, de dincolo de mormânt. Omul farselor de telefon și al vecinului duel cu codul penal, înodase astfel clauzele, încât moștenitorul — Statul în speță — ar fi descurcat ștele anevoie, așa ca să simtă bine de tot, dincolo de generozitate, acreala batjocoritoare a testatorului. Dar darul îl primești dela cine și se dă și cum și se dă. Mai cuseamă, când era la mijloc pe lângă o sută de pânze de Luchian, alte vr'o trei sute ale celor mai buni pictori ai timpului și o colecție unică de icoane.

Statul n'a primit darul. Iar fiindcă totul eră destinat să sfârșească în glumă sinistră, s'a întâmplat pe deasupra, ca moștenitorii, de mai multe ori milionari, să aibă a se judecă cu avocatul succesiunii, pentru un onorar de o jumătate milion ori pe aproape.

Avocatul nu a vizat nici una din moșiile, casele, ori loturile de pământ ale moștenirii, pentru a se despăgubi. El a cerut sechestrul pe colecția de tablouri, ca pe un bun la care succesorii țineau mai puțin decât la câteva hectare de pământ arabil. Colecția Bogdan-Pitești cu cei o sută de Luchiani împreună, se va vinde așadar la licitație publică.

Se va fărâmiță. Va intra în casele particulare, va

împodobi pereții cutărui îmbogățit de război și cutărui bancher, va încăpea pe mâinele negustorilor de tablouri, iar Statul înfățișat de d Lapedatu, — cel „care nu se pricepe în artă“ după propria-i spovedanie, — va cumpără în cel mai fericit caz, resturile; două trei pânze, dintre cele mai eștine rămase dela împărțirea generală a pradei.

De aceea spuneam, că viața cu cruntele ei batjocore, îl prigonește pe Luchian și dincolo de moarte. Cată să-l mai ucidă încăodată prin acei chiar, care-i exploataseră cea dintâi moarte.

Ca într'o melodramă grotescă, umbrele morților într'al cincilea act, își mai joacă aceleași renghiuri din actele dintâi.

Il văd, acolo unde va fi fiind, în Hades, pe Bogdan-Pitești netezindu-și cu drăcească satisfacție ciocul sur:

— Tipule! ți-am jucat-o mai bine de cât credeam!..

Și umbra lui Luchian se apleacă în întuneric și nu o mai văd.

CEZAR PETRESCU

ARTA MAGICĂ

REINACH a fost, dacă nu ne înșelăm, cel dintâi, care a desvoltat sistematic, cu tot aparatul și materialul doveditor, concepția despre origina magică a artei. Primitivul isteț, care cu multe zeci de mii de ani în urmă își umplea pereții peșterii cu desene, adeseori uimitor de exacte, de mamuși păroși, de bivoli fantastici, de urși enormi și de cerbi legendari, nu urmăria cu icoanele sale înveșnicite pe piatră sau în os, o „plăcere artistică“ în înțelesul ce-l dă acestui cuvânt tulbure artistul de astăzi. Inceputurile artei răspundeau unei alte nevoi, în legătură mai imediată cu lupta de fiecare zi. Acele creațiuni preistorice, ciudate uimiri pentru ochiul de-acum, înjghebau o artă — așa zicând — în afară de estetică. Acele inceputuri țin mai mult de *tehnica* omului primitiv decât de exigențele sale spirituale, fără îndoială extrem de reduse și aceastea. Pentru înțelegerea, fără subiectivismele conștiinței de astăzi, ale acelor străvechi manifestări artistice trebuie să luăm în ajutor psihologia primitivului, a cărui mentalitate e cu desăvârșire țeșută în ițe magice. Una din categoriile de temelie ale gândirii primitive e cea a cauzalității prin analogie: un lucru pare produsul unei cauze asemănătoare cu care nu trebuie să aibă nici un fel de contiguitate spațiată sau temporală. Un exemplu: când primitivul vrea să se scape de un dușman pe-o cale comodă și puțin primejdioasă, face un chip de om din lut sau alt material și-i trece o țeapă prin inimă. Acest „asasinat ritual“ se repetă după credința sa, în chip magic, și asupra dușmanului real. Actul săvârșit asupra icoanei se repercutează pe neînțelese căi oculte asupra ființei reprezentate și prigonite cu toată furia imaginației. Când primitivul vrea să producă ploaie, o imită trecând apă printr'un ciur. (Obiceiul acesta magic îl mai au și țărani noștri). Cauzalitate prin analogie e unul din mijloacele gândirii și tehnicei tuturor fiilor direcți ai naturii prodigioase. Logica primitivului surprinsă în obișnuințele ei intime, îngăduie o interpretare sui generis a artei originare. Primitivul desena în peșteră cerbi și alte dorite dobitoace nu din vreo dragoste de podoabă și de pitoresc, ci dintr'un interes curat tehnic-vânătoresc. Cerbul fictiv ucis pe perete avea să-i iese în cale printr'o influență magică a icoanei asupra lui. Cu arta sa, omul naturii vrea să influențeze efectiv rezultatul vânătoarei; arta ar fi prin urmare o simplă tehnică magică. Probabil și întâiele poezii au fost formule vrăjitoresci. (Babele noastre le-au păstrat cu sfințenie, și deși formulele lor ieractice nu intenționează nici o incântare artistică, sunt totuși pline de poezie; chiar poezie de ultima modă activistă poți găsi în vrăjile

țiganelor). În virtutea principiului «heterogeniei scopurilor» interesul artistic se diferențiază înflorind pe ramuri tot mai complicate. Nu ne interesează aici dacă talmăcirea magică a originii artei e singura posibilă și exclusiv îndreptățită

În orice caz, un talmăc magic arta a avut în inceputurile ei. Rămășițele târzii ale acestui invincibil magism se pot fără greutate urmări și la popoare de-o înaltă și incoruptibilă cultură artistică. Legende chinezilor sunt dovezi isbitoare. Amintim vreo câteva, nu numai pentru aparatul lor abstract la teoria magică, ci și pentru extraordinara lor finețe și profuziune mitică. Despre cel mai de seamă pictor al împărăției soarelui se povestește că a pictat odată pe un perete un peisaj cu o peșteră; când l-a isprăvit a intrat el însuși în peștera desenată și a dispărut pentru totdeauna în ea: de-atunci nu se mai știe nimic despre el. După o altă legendă un pictor ar fi pictat o apă cu un pește în trestiiș (pe fundul apei trebuia să vă închipuiți și umbra peștelui); s'a întâmpat apoi că vântul a smuls pânza și a aruncat-o într'un lac — spre bucuria peștelui desenat, căci s'a deslipit de mătasa înnotând în lac: viu și sprinten ca toți peștii.

Alta: un cioplitor a făcut niște statui pentru un templu; preoții n'au voit să-l plătească; în aceeași noaptele statuile indignate au ucis din răzbunare pe preoți. Iată tot atâtea legende simple, adânci și grațioase — chiar și atunci când sunt sângeroase, cari păstrează oarecari urme de magism: niște simple icoane iau proporții de realitate, ființe pictate încep dintr'odată să trăiască aievea. Moșii noștri cari dăruiau mâni de metal rar Maicei Preciste, pentru ca să se vindece de boală, credeau încă într'o influență magică a icoanelor. Ca să nu mai amintim icoanele făcătoare de minuni pentru toți. Ciobanul care încearcă să-și vindece încheieturile de reumatism dăruind o mână frumos împodobită cutărui sfânt nu se dosebește prin nimic de primitivul ce-și ucide dușmanul înșepându-i icoana prin inimă. Etnografi, psihologii, filologii, și alți oameni de știință ar trebui să scrie o carte despre magismul poporului nostru. Se impune cel puțin un studiu amănunțit. Câte obiceiuri, câte cuvinte, câte expresii, câte povești, câte creațiuni artistice, câte jocuri și inceputuri de mistere, se pot explica oare cu resturi evidente ale concepției magice despre rosturile lumii și ale omului? Problema, până acum încă o mină inegal exploatată, își are ispitele ei. Poate se găsește vre-un tânăr îndrăzneț să ia această luptă cu smei subterani.

L. B.

NOTE DESPRE LITOGRAFIA LUI ED. MÜNCH: „CAMERA MORTUARĂ“

S'A observat în arta nouă tendința de a porni nu dela viziune, ci dela complicate conținuturi sufletești. Pentru a desemna această tendință s'a găsit numele de „expresionist“, deși nu este acela care exprimă cu mai multă limpezime primatul factorului intern. Pornirea de a găsi echivalente pentru stări complicate de suflet apropie arta plastică de poezie și prietenia care leagă astăzi pe pictori sau sculptori de poeți, alcătuiește o împrejurare suggestivă pentru atmosfera în care se dezvoltă arta nouă. Prietenia dintre poeți și artiștii plastici are de fapt origine mai vechi; ea vine din vremea impresionismului. Dar pe când rațiunile înfrățirii stăteau atunci în plasticizarea poeziei, ele decurg astăzi din poetizarea plasticeii.

Imprejurarea ne-a adus să punem față în față o interesantă pagină de analiză din romanul lui Strindberg „Axel Borg“ (1890) cu litografia lui Ed. Münch: „Camera mortuară“ (1896). Este foarte probabil ca suedezul Münch să fi cunoscut romanul compatriotului său Strindberg, și succesiunea în timp a operelor lor, ne-ar permite să presupunem o influență a uneia asupra celeilalte. Dacă însă Münch n'a cunoscut romanul lui Strindberg, apropierea dintre litografia lui și pagina romancierului nu-și pierde din interes pentru că ea dovedește, chiar în afară de vreo influență, un conținut românesc într'o bucată plastică. Pentru studiul relațiilor dintre imaginația poetică și imaginația plastică documentul nu-și pierde valoarea.

Pagina lui Strindberg se găsește către începutul romanului „Axel Borg“. Eroul, salvat tocmai dintr'o furtună pe mare, este adus mai mult mort decât viu, într'una din încăperile unei locuințe oficiale. Revenit la conștiință, și tremurând încă de frig sub păturile care i s'au aruncat de-asupra, examinează camera în care se găsește. Sentimentul care se trezește în el cu această ocazie este de „opresiune“. Pereții erau albi, netapetați; „abstracți ca noțiunea de Stat“. Totul strict măsurat; „impersonal, rece ca o odaie de hotel făcută nu pentru locuință, ci pentru adăpost“. În mijlocul acestui alb mortuar, mai multe mobile de culoare închisă. Afară de o masă rotundă, câteva scaune cu spătar înalt și chioptând pe trei picioare. Lui Borg i se pare că tot mobilierul acesta nu este făcut pentru a-și îndeplini menirea, anume „de a invita la odihnă și confort“. — În curând este transportat în altă odaie. Aceiași pereți albi ca și dincolo; același mobilier sumar și inconfortabil. Se adăugă numai amănuntul pardoselei, liniată ca o carte de conturi“. Toată inconjurimea îndeamnă fantazia „să cheme fețe întunecoase sau luminate, numai ca să iasă din nimic“. „Nimicul alb, fără formă, fără culoare, din varul pereților, stărnea o pornire de a fantaza, pe care grota sau umbrarul sălbaticului n'au stărnit-o niciodată, de care pădurea cu mereu schimbătoarele sale colori și mișcătoare contururi te puteau face să te scutești“. În același timp ar vrea parcă să picteze pereții“ cu însorite peisagii de palmieri și papagali“, să întindă un covor persan de-alungul odăii, etc. Obsesia devine atât de puternică încât nu-și găsește liniște până când nu umple, a doua zi, tot spațiul acesta înghețat cu obiectele familiare pe care le adusese cu sine. Odaia aceasta îi dă lui Borg simțământul că se găsește într'un fel de mediu extra-natural. Când intră în camera pe jumătate goală, care răsună de ecoul

pașilor lui, se simți prizonier. Dreptunghiurile și pătratele albe care închideau odaia, în care de-aci înainte trebuia să trăiască, îi vorbeau de mâile unor ființe omenesti inferioare care nu se îndeletniceau decât cu formele simple ale naturii anorganice. Se găseă închis într'un cristal, într'un hexaedru sau ceva asemănător. Liniile drepte, suprafețele egale îi împărțeau cugetările în quadrate, îi liniuau sufletul, îi simplificau purtându-l dela libertatea vieții organice, către formele abstracte: bogata vegetație de pădure a creerului său cu variatele-i senzații era condusă înapoi către primele încercări de ordine ale naturii“.

Și acum litografia lui Münch. Pe când era copil, tuberculoza produsese o catastrofă în familia pictorului. Sora lui murise de pe urma acestei boale. La acest îndepărtat și dureros eveniment se gândește desigur Münch când lucrează la „Camera mortuară“. În băiatul care iese prin stânga e probabil că pictorul se înfățișează pe sine. Citirea paginei lui Strindberg îi dă poate îndemnul să-și concentreze sentimentul în acea stranie viziune care ne uimește astăzi. Patosul sinistru care străbate compoziția firește că pictorul l-a împrumutat propriei lui experiențe. Comentarul sufletesc al încăperii și unele amănunte concrete, coincid în mod suggestiv cu pagina lui Strindberg

„Camera mortuară“ a lui Munch cheamă în noi același sentiment de spațialitate abstractă de care vorbește Strindberg. Impresia aceasta este determinată de perețele alb din fund și de lungă perspectivă a pardoselei liniată, întocmai ca în însemnarea romanului, ca o „carte de conturi“. Odaia este aproape goală. Afară de patul și masa de noapte din fund, un singur scaun negru căruia nu-i lipsește nici spătarul înalt de care se vorbea mai sus. Scaunul pe care stă personagiul din primul plan se pierde în masa neagră a personagiului care stă în planul următor. Impresie de inconfortabil. Spațiul rece și incolor al încăperii își găsește complementul în negrul massat continuu dela personagiul din primul plan la tâblia din fund a patului, ca și în grupul ceva mai rar din dreapta. Alternanța aceasta de alb și negru este a unei închipuiri care analizează realitatea și reține din ea numai două note elementare cu vuet monoton și obositor. Și pentru că orice impresie de viață și viabil să fie eliminată, personagiul care stă în picioare aproape de marginea scenei a încremenit într'o poză hieratică. Moartea găsește însfârșit o expresie simbolică în bătrânul din grupul din dreapta — poate medicul care a constatat decesul — al cărui cap este ușor stilizat în craniu de mort. Numai băiatul care dă să iasă prin stânga, cu brațele ridicate, capul puțin aplecat, piciorul îndoit în pășire, adună o rămășiță din vitalitatea isgonită a întregului. Dar în această singură figură realistă se înfățișează artistul pe când era copil; martorul îndurerat cu lungă amintire.

Să ne gândim la înfățișarea unei alte camere mortuare. Aceasta din urmă datorită maestrului problematic din veacul al XVI-lea care a pictat Moartea Mariei (Pinacoteca din München). Este tocmai momentul când Fecioara și-a dat sufletul. Catastrofa pricinuește o violentă mișcare în grupul care o înconjoară: brațe ridicate sau care se împreună a rugăciune, genunchi care se apleacă, hohotiri de plâns. Evenimentul morții provoacă o puternică revărsare de pasiuni vii. Ce deosebită este descrierea

morții la Munch! Moartea nu este concepută aici ca o întâmplare inserată în țesătura vieții rudelor sau celor care stăteau de-aproape mortului. Moartea o conține Munch ca pe o enigmă înfricoșătoare la privirea căreia a impietrit — ca la privirea Meduzei — personajul feminin pe care-l vedem din față. Pentru maestrul din veacul al XVI-lea problema artistică eră înfățișarea mișcării grupului care o înconjoară pe Maria. Prin simpatie cu aceste mișcări ajungem la conținutul durerii care sbuciumă pe cei de față, nu la sentimentul propriu zis al morții. Moartea stă la piciorul morții Mariei în afară de descrierea artistică; ea o determină în mod exterior fără să se intruzeze în conținutul ei. Nimic misterios sau supranatural. Personagiile care se

agită pe scenă sunt mișcate de o forță absolută care nu se realizează deplin în conștiința lor. Munch năzuește să exprime misterul morții. El vrea un conținut absolut, un sentiment metafizic, în felul în care până acum numai muzica și poezia au încercat să exprime. Și pentru aceasta el n'are ce face cu oamenii reali și cu gusturile pasiunilor lor relative. Oamenii sunt tratați ca valori simbolice. Și îi trebuia un element încă mai subtil. Acesta este spațiul căscător al odăii pe care îl resemțim identic cu nimicul morții. Din oroarea acestei obsesii ieșim cu aceeași nostalgie către lumea vie a formelor și colorilor, ca și eroul lui Strindberg.

N. R. Vezi Suplimentul.

TUDOR VIANU

TRANSCENDENTUL IN VIAȚA MODERNĂ

III

— IUBITE Domnule Profesor, — Imi spunea Dl. Iulian Oprea, cunoscutul economist, filozof și politician, — după părerea D-tale, sentimentul conduce lumea. Cu toate acestea ar trebui să recunoști că „rațiunea”, judecata cuminte ar trebui s'o conducă.

— Nu recunosc nimic, dragă Domnule, până nu-mi vei spune ce-i acea judecată cuminte, și rațiune. Știi D-ta să-mi spui unde e criteriul judecării bune sau proaste în această privință? Vorbe goale, prietene. Nu inteligența și judecata conduc, nu ele pot conduce lumea..

— Și D-ta zici că este om de știință! Cum mai poți face știință exactă cu așa idei? Fă poezii, fă antisemitism, fă-te popă, fă-te...

Prietenul Iulian nu mai găsea cuvinte. Se plimba cu indignare în sus și în jos. Văzând că tac, se opri în fața mea, își încrucișe brațele ținându-mă cu ochii săi frumoși.

— Unde vrei să ajungi? Ce mai înțelegi D-ta din viață fără rațiune?

Mă rog, te ascult, dacă mai pot asculta ceva cu rost dela un om care nu crede în rațiune...

El se trânti în jețul dela umbra nucului, în fața mea.

— Nu te supăra bătrânul meu prieten. Rațiunea e sluga sentimentului. Nimic mai mult.

— Așferim!

— Ai dreptate, am fost neexact. O slugă mai are și voința ei, pe când inteligența și rațiunea sunt simple *unelte și arme* ale sentimentului.

— Cum? Dar filozofia întreagă dela Kant...

— Lasă-mă prietene cu filozofii, cum te las și eu cu teologii. Să ne uităm mai bine împrejur și în noi, la ce e viu și real, nu la hârtii prăfuite.

— Modest mai ești. Ia spune-mi ce vezi în D-ta și împrejurul D-tale așa de deosebit de filozofie?

— Mai întâi am să te întreb pe d-ta: Pornit-a vre-o dată mintea D-tale o sforțare aprigă, la o cercetare îndelungată și intensă, întrebuintând toate resursele logice și rațiunii, fără ca imboldul acestei porniri să fi fost o dorință, o plăcere, un sentiment? Nu te stăpâna chiar acum câteva clipe *dorința* de a-mi impune convingerea D-tale *pasionată* că rațiunea e tot.

— Aci țiștești. Dar asta e nuanța de sentiment pe care o punem în toate, onorabile.

— Prea modest. Nu prietene, „asta” nu e numai vâpșeaua superficială, asta e stăpânul care poruncește, și *lui* numai alt sentiment mai tare îi poate ordona...

Ce ne mână în toate pornirile de cercetare, în toate sforțările? Un sentiment: Orgoliu, ambiție, ură, dragoste. Pretutindeni căutăm plăcerea satisfacției unei dorințe sau unui complex de dorințe, isvorâte din adâncul organizației noastre.

— Cunosc teoria asta.

— Dacă o cunoști, nu trebuie să-i zici teorie, ci constatare, realitate psihologică nedesmințită și tot atât de definitiv stabilită și indiscutabilă, ca electricitatea, gravitatea ori alt fenomen fizic. Ea se aplică pe toată scara animală, ori unde putem vorbi cu o umbră de îndreptățire despre judecată și sentiment.

— Și zi, suntem robii sentimentului..

— Nu la singular ci la plural, nene Iulian, la un plural foarte bogat.

— Dar...

— Și sentimentele suntem noi, ele alcătuiesc adevărata și singura noastră *personalitate*.

— Iți dai socoteala de ce afirmi acum? Repetă.

— Repet iarăși și apăs asupra cuvintelor: Sentimentele noastre sunt elementul de căpetenie al conștiinței noastre, ele sunt adevăratul „noi”.

— Ești transcendent-abracadabrant și nebuloso-simbolic, profesorule! Lasă-te de filozofie. Ai dreptate să ai necaz pe ea.

— Dar nu fac teorii, prietene, constat fapte, fapte mereu și pretutindeni controlabile: Scrutează-ți prezentul și trecutul, uită-te la tot ce ști și vezi. Când trăim noi cu adevărat? Ce este și ce rămâne viu în conștiință?

Vei vedea că trăim intens și avem conștiința vie, atât timp cât sentimente puternice ne mână, prelucrează și modelează personalitatea, cât ele se ciocnesc ori se luptă între ele și cu lumea de afară.

Bucurii, nădejdi, iubire și ură, dorințe, dorințe, iată viața și conștiința noastră, iată cine pune în mișcare mecanismul gândirii.

— Și atunci, ai putea să-mi spui care'i *liberul arbitru*, Domnul meu?

— Tot sentimentul.

— Care, mă rog?

— Cel mai tare din acel moment.

— ?

— Poftim de zi că nu-i așa. Scrutează-te pe D-ta și uită-te și la alții. Ce te împinge la o faptă? Un sentiment. Ce te oprește? un altul: teamă, rușine, neplăcere, demnitate, iubire...

— Și acum putem discuta, prietene, fără formule și fără filozofi.

— Văz eu că ai ce ai cu filozofii.
 — Chestie de sentiment, vezi D-ta!
 Statistic vorbind, cel mai puternic dintre sentimente, cel mai răspândit, cel mai vechi și din cauza aceasta cel mai adânc ancorat în organizația noastră, e dragostea de viață.
 — Dar predispușii spre sinucidere?
 — Dar vițeeii cu trei capete, frații siamezi, acefalii și toate minunățiile din borcanele muzeelor?
 Uți cucoane Iuliene, că viața nu-i rațională de loc... și poate acestei irraționalități i se datorește progresul continuu din noaptea timpurilor până azi. Ea prezintă cele mai nebane variații. Bine înțeles, nu toate sunt viabile. Când variațiilor le lipsește dragostea armonică și complexă de viață, ele sunt ca monstruozițările din muzeu: anomalii ursite dispariției imediate și irremediabile.
 Existența acestui sentiment, pe care în scara animală îl numim „instinct de conservare”, e o condiție de bază a persistenței. N'o ai, pieri sau ești destinat borcanelor din muzeele psihologiei.
 Atât.
 — Ești crud cu sinucigașii
 — Nu eu, ci viața. Nu'i condamni, ci constat. Dar să revenim la subiect. Statistic vorbind — și statistica e mare lucru, când e vorba de miliardele de indivizi și de bilioanele de generații ale obscurilor perioade geologice —, cel mai persistent, mai vechi și mai puternic dintre sentimentele de temei ale omenirii, e dragostea de viață, frica de moarte.
 — Neg generalitatea lucrului, și aceasta cu date istorice...
 — Cu eroi, nu-i așa?
 — Cu eroi de pildă ca și cu alte exemple analoge.
 — Adineauri sinucigașii, acum eroii istorici. Ai predilecție pentru borcanele cu monstruozițări.
 — Ești odios! Amesteci eroismul cu monstruozițarea. Nu ai nici măcar sentimentul...
 — Aha! Sentimentul. Iată-l deci la lucru și aci, asupra D-tale, într'o discuție, de logică și analiză pură!.. Dar să trecem. Nu zău, dacă eroismul n'ar fi tot așa de rar și prin aceasta izbitor ca o monstruozițare, am fi avut oare o istorie a eroilor, le-ar fi păstrat amintirea faima tradiției? Oare de faptul că soția D-tale a făcut 5 copii și i-a crescut cu multe chinuri și mult eroism, va vorbi oare posteritatea? Evident că nu, pentru că nu'i rar nici ciudat. Te rog deci să nu mă mai întrerupi cu observații d'alde astea, căci ajungem ca filozofii.
 — Iar filozofii!
 — Iar. O s'ajungem ca dâșii să nu mai isprăvim cu controverse fără sens. De altminteri, dacă vei scruta bine lucrul, vei vedea că eroii, adevărații eroi, iubeau viața și urau moartea... poate mai mult ca D-ta. Ori cum, omul primitiv ca și verii lui patruzezi sau quadrumani, iubea și el viața și se temea de moarte cu cel mai puternic dintre sentimente.
 — Statistic vorbind, ai dreptate, dela om la puiul de păsărică.
 — Dar la fel ca și acestor animale, la omul primitiv idea morții sale fatale în viitor nu i se înfățișa căci, tot ca politicianii, primitivul nu avea idei, preocupări și reprezentări de viitor.
 — Ești dur cu politicianii.
 — Dar «mutatis mutandis» sunt totuși just, însă să revenim. Un complicat, dar natural proces de evoluție a urmat în om deștăpării treptate a conștiinței, care l-a pus brusc în față cu idea fatalității morții. Percepția acestei realități a intrat îndată în luptă cu sentimentul dragostei de viață. Și aci e

una din cele mai interesante și mai instructive probleme ale psihologiei ancestrale: „Vei muri” îi spune cunoștința „Nu vreau să mor” tipă instinctul. „Nu se poate, nu trebuie să mor”. Și de atunci, în cele mai fantastice aspecte și transformări, sentimentul acesta al dragostei de viață și-a arătat profeica vitalitate, în luptă cu nepăsătorul dușman al realității. Caleidoscopic în forme, procesul esențial a rămas totuși același. dela primitivi la spiritiștii moderni. Cazul omenirii a fost la fel cu al bolnavului de o boală incurabilă și gata totuși să primească cu recunoștință o incurajare cât de anodină, un motiv de nădejde cât de mic, de care altfel ar rade el celdintăi. Omul, care vedea că individualitatea lui ursită pierii, căuta să se mintă pe sine, se agăța ca înecatul de orice pai, de ori ce suport ori cât de iluzoriu. *Din acest conflict de sentimente s'a născut nevoia adâncă de transcendent.* Aci e sursa credințelor în viața de apoi, a fanatismului religios, a megalomaniei clădirilor faraonilor, a dorinței nebune și bolnăvicioase a împăraților, generalilor, artiștilor, de a lăsa un nume în fața posterității. Dela Erostrat la Napoleon, aceeași zadarnică și nebană sfortare.

— Mi se pare că aci ai trecut dincolo de țintă. Confunzi ambiția cu dragostea de viață.

— Crezi?

Tocmai în această clipă fetița mea ne-aducea cafeaua.

— Ascultă, Margot, o întrebai eu. Ce-ai vrea tu, la nevoie, la un caz de cangrenă, să pierzi mâna sau să mori de tot?

— Ba mai bine o mână și chiar amândouă și picioarele și nasul și ochii, de cât să pier de tot.

— Drept ai drăguțule. Așa zic și cei mai mutilați invalizi de război, cari iubesc încă frântura de viață care le-a rămas. Și, dacă nu se poate nici atât, se mulțumește cu încă mai puțin, măcar o umbră, o statuie, un nume... Dumnezeule, ne mulțumim cu atât de puțin. Să trecem *dincolo* de moarte cu un vis, cu o nimica toată, numai neantul, neantul de-săvârșit nu...
 — Ți'i dau și pe Faraoni și pe Erostrat. Continuă. Vreau să văd unde ajungi.

— Ca și pe bolnavul nostru, aceste jumătăți de soluții nu satisfăceau mai pe nimeni deplin. Toți ambițioșii aceștia au fost neliniștiți și nefericiți, căci simțeau atât de des și de adânc inanitatea efortului neban, cenușa zădărniceii în gura amară... Numai când, sporadic și arar, omenirea, printr'o iluzie halucinantă ori prin dragoste, a avut siguranța absolută a persistenței în transcendent, a fost cu adevărat puternică și fericită. Ea a rămas astfel până când indoiala a venit s'o sgudue din vis și să-i destrame mirajul. Și de acea omenirea și-a apărât iluziile religioase mai îndărătnic de cât realitatea vieții, de acea evul mediu a urât și a ars pe rug pe gânditori... Iar azi, când mirajul naivului transcendent s'a destrămat, când chiar pentru cei încă halucinați, dincolo de acest miraj, mijește indistinct realitatea pustiului, omenirea e nefericită și rea, lipsită de seninătate și de echilibru. Ea și-a pierdut idealul transcendent, obiectivul celui mai puternic dintre sentimente: Nădejdea în vecinicia vieții.

— Da, poate că ai dreptate...

— Și de acea mulți dintre cei mai buni blestemă cunoștința, criticismul, știința. Atâți dintre ei vor imposibilul, reîntoarcerea spre trecut, vor reînvierea mortului putrezit de mult.
 — Și o vor zadarnic. Nu e alt mijloc de cât să ne apărăm cu realitatea și s'o privim în față.
 — Sentimentul acesta nu rămâne totuși mai puțin

o realitate, cu asta nu distrugi organizația adâncă și intimă care îi corespunde în firea noastră.

— Il putem birui cu inteligența și voința.

— Sfântul Anton și Sfânta Cecilia, toți anahoreții care urmăreau și urmăresc uneori și azi înfrângerea — mult mai ușoară — a cărnii, aveau viziuni erotice și extaziuni al căror sens, medicii ți'l pot spune, azi.

— Ce vrei să zici cu asta?

— Atât: Vai de cei ce încearcă să-și distrugă, să-și mintă și înșele instinctele și sentimentele adânci. A lor este suferința și nebunia. Fericii și senini cei adânc și adevărat religioși.

— Dar singur spuseși că religia se năruiește și arătași de ce. Ce'i pui în loc? Ce țință nouă? Știința?

— Știința e mijloc și nu scop.

— Panteismul atunci?

— E filozofie fără logică și religie fără D-zei și Dogmă.

— Nu mai văd unde vrei să ajungi.

— Prietene, Dumnezeu dragostei de viață este și acum precum a fost în totdeauna *viața*, viața adevărată. Pe aceasta, s'o iubim cu religiozitate și să ne închinăm ei.

— Ești nebulos, ca Romain Roland.

— Ah! suntem nemărginit de proști și orbi, orbi prietene: Iubim viața și tot ca animalul ancestral — nu știm încă ce este Dumnezeu acesta necunoscut. Trăncendentul l-am căutat departe, în cer și sub pământ, l-am făurit din neguri și stafii, iar el era pe pământ, în noi și cu noi, el, nemărginitul și eternul, se înfiripa din efemera noastră mărginire, era transcendent și totuși real până la pipăire...

— Devii pithic, profesurile.

— Orbi care căutam fântânile juventei, pe când împrejurul, la picioarele noastre, în vinele noastre, licăreau murmurând apele vetei eterne.

— Ești dincolo de comprehensiunea mea în miticul D-tale avânt! Nu te mai recunoșc, analistule atomist. Să-ți văd pulsul. Hm. Șasezeci... Deci normal. Ochii limpezi, zâmbetul iarăși ironic. Criza pare că a trecut... Nu cumva a fost efectul lui Jean Christophe vol X? 10 volume de Romain Roland! Ce naiba e prea mult, chiar pentru un profesor. De ce răzi!

— De D-ta dragă prietene.

— M'ai mistificat va să zică?

— Nu. Am fost deplin sincer și serios. Aceasta e cu adevărat religia mea, transcendentul lui Platon și probabil și al lui Crist. Și crede-sunt tot atât de serios convins ca toți apostolii și mucenicii tuturor religiilor.

— Aud? Până la mucenicie?

— Până

— Imi vine s'o cred, și aceasta cu atât mai mult cu cât religia D-tale e mai obscură și încă mai transcendentă pentru mine, de cât sfânta treime unitară și imaculată concepție.

Oare nu mi-ai putea lămuri „ad usum parvula mentis meae“ cum ziceau scolasticii, sensul acestei religii, la care duhul unui Platon apocrif te-a convertit într-o și mai apocrifă și foarte puțin apocaliptică viziune, în puțin ireala D-tale bibliotecă?

Rezista-va unei analize tot atât de tăioase ca cea de pân'acum? Microscopul D-tale nu-i va găsi oare leziuni organice, iar ochiul critic al științei nu va găsi și în dosul noului miraj nisipul pustiei?

— Prietene, dacă n'ai obosit de atâta analiză supune și credința mea microscopului, supune-o scalpelului gândirii...

IV

Cum Domnul Iulian ședea în jețul mare, la umbra nukului și-și sorbea tacticos „mărghilomana“ ochii

lui frumoși mă ținteau din când în când printre arabescurile fumului de țigară și un surâs îndoielnic mijea la colțurile gurei lui expresive. După un răstimp turti cu hotărâre cartonul țigaretii în scrumieră.

— Ciudat, extraordinar de interesant și de ciudat...

Că un pozitivist, un atomist, un om de știință exactă poate fi religios nu mă mai miră acum... teoria D-tale mi-o explică. Sentimentul corespunde structurii noastre interne, unei organizații atavice... bun. Dar ceea ce nu-mi explic și mi se pare ciudat e faptul simp-tomatic că și la un astfel de individ, religia apare tot îmbrăcată în misticiamul nebulos de altădată. transcendentul D-tale imi pare tot atât de mistic și — iartă-mă — neîntemeiat și nelogic, ca și al celorlalte religii. Ca și ele, nici aceasta nu'mi pare a rezista criticei și analizei obiective.

— S'o auzim, bătrânul meu prieten.

— Mai întâi cine e, ce fel e „viața“, acel mistic transcendent pe care îl îndumnezeiești? Este ea oare mai controlabilă ca „viața de apoi“ a religiilor vechi? Ce legătură e între „viața“ D-tale și „viața mea“ așa încât, iubind pe una, să o iubesc atât pe cealaltă încât să o sacrific pe aceasta „a mea“ „celeilalte“, Dumnezeului celui mare?

— Mai întâi o întrebare. Iubești viața, prietene? Viața D-tale bineînțeles.

— Nu sunt demn de borcanele muzeului. O iubesc mult, mai mult ca pe a D-tale profesorule.

— Și ce iubești D-ta? Sufletul D-tale? ca analist și realist ai spus de mult că negi această noțiune fără realitate. După cum spuneai tot D-ta odată, sufletul, dacă îi cauți înțelesul, vezi că e un cuvânt care a rămas fără sens precis, un ecou peren, dar astăzi gol de sens, al unei metafizici antiquate. Or imi pretinzi că iubești cumva această inexistență, această vorbă goală?

— Foarte mulțumesc. Mă iubesc pe mine, această făptură în carne și oase, așa cum e. Mă iubesc așa cum se iubea Colas Breugnon pe sine-și.

— Să deosebim atunci două lucruri în acest „Domnul eu“ al D-tale: Materia și forma. Să le privim pe-amândouă și să vedem pe care din două le iubești. Materia se premeneste mereu și zilnic. Acum câteva zile materia creierului și mușchilor D-tale păștea pe pajiști sau cutcudăcea în cotețe.

— Foarte mulțumim, răsese conu Iulian.

— ...sau poate înflorea în putredul bălegar al grădinăriei.

— Ei, dar forma mea, profesorule, tot așa de șugubeață e?

— Forma e aproape tot atât de schimbătoare ca materialul ei: Mai eri erai copilul nebunatic și fără minte, adolescentul fluturatec, tânăra secătură de ale cărei fapte, gânduri și gesturi, ai roși azi. Aproape toate s'au schimbat adânc și desăvârșit. Și mai ales atâtea ai dorit să se schimbe, atâtea părți ai ucis și transformat în D-ta: porniri, predispoziții, chiar adevărate individualități din colecția de tipare și posibilități ancestrale cu cari te-ai născut. Pe care le-ai iubit? Pe care ai da-o pentru celelalte și pentru ce?

— Cea ce iubesc eu e forma mea de acum. Pe ea doresc s'o păstrez.

— Nici asta nu-i adevărat — statistic vorbind bineînțeles. — Nu moare nimeni de dragul individului său prezent. Ca și nenea Zaharia, și D-ta, cucoane, ai dori să-ți înoiești individul, cu piele și minte cu tot. Ai intra bucuros în „mașina de regenerare“, ai vrea să întineriești, chit că ai deveni un altul, după un protoșip al D-tale. Și atunci ce iubești D-ta? Recunoaște-o: Numai viața, adică acțiunea și sentimentele. Dorești persistența în timp a fer-

mecătorului fenomen care formează viața D-tale.

— Recunosc că ai definit bine fondul acestui sentiment Statistic, (vorbind cu D-ta adineauri), ai dreptate. Numai vezi că tocmai aci religia D-tale vine în conflict cu o realitate de care s'au lovit toate religiile. Tocmai această minunată și scumpă viață a mea. *tocmai ea* e ursită peirei desăvârșite, fatale. Ce-mi pasă de restul vieților care mai sunt după mine, de mistica D-tale „viață“, când nu mai dăinuiește a mea?

— A D-tale? Te-ai întrebat vre-o dată *cine ești D-ta?*

— Iar sunt ispitit să-ți pipâi pulsul.

— Las-o mai pe urmă și ai să vezi că întrebarea mea e justificată. D-ta știi bine că microscopul meu îmi spune că această unitate, această pretinsă individualitate e în realitate un uriaș popor de câteva miliarde de indivizi distincți și foarte diverși: Celulele vii. Dintre acestea au pretenții de conștiință numai celulele nervoase și numai unele dintre ele. Acestea sunt grupate la rândul lor în organizații complexe întretesute și superpuse, adevărate individualități elementare, concrescute dar distincte, cari compun „individualitatea“ D-tale totală. Aceste individualități se ajută și se completează, se luptă, se distrug sau se reduc unele pe altele în sclavie; unele dorm decenii în subconștient pentru a reapare brusc... D-ta, chiar cât ești de bătrân, mâine, poți să nu mai fii cel de azi și nici cel de ieri. E destul o mică „diateză bulbară“, o mică variație a texturii corticale și liniștitul filozof poate face loc unui violent răzvrătit, unui pasionat cartofor, sau unui dement furios. Pe care din aceste multiple fapte, avatare ale D-tale, le iubești, cari doresc să trăiască? Să nu-mi spui că pe toate. Cel de azi le-ar ucide pe multe, dacă într'o lungă luptă nu le-ar fi ucis de mult, sau nu le-ar fi biruit definitiv

— Analiza e severă și exactă. Sunt totuși ispitit să-ți răspund cu aparentă precizie: iubesc existența acestor personalități și doresc persistența acestor puțințe

— Nu! tocmai așa, dar ești totuși aproape de realitate.

Ceeace iubești și dorești să persiste, sunt miile de ființe din D-ta, cari totuși nu vor mai fi D-ta, cel de azi, ci niște „inși“ cu totul deosebiți și poate unii cu desăvârșire antipatici eului de azi.

— Da, însă cu o complectare esențială: origina lor e comună cu a eului meu de azi

— Din bine în mai bine. Ne-am apropiat, prietene. Origina lor comună, prin minisculele ou din cari au pornit cu toate, e în miliardele de strămoși cari și-au contopit și întrețesut făpturile, în D-ta tot atât cât și în milioanele D-tale de contemporani, precum, din D-ta și din aceștia, se vor mai întrețese indefinit, mii și mii de bilioane de urmași. *Persistența acestora în timp*, iată cea ce dorești D-ta, cea ce vrea instinctul de viață din D-ta, asta vrea, însă nu și-o poate încă preciza, căci a păstrat simplitatea brută a primitivității ancestrale.

— Oribile neologisme și puțin măgulitoare.

— O fi, însă nu-i mai puțin adevărat că cea ce dorești D-ta e persistența în timp a acestor nenumărate variante și puțințe a existenței D-tale, deși ele nu mai sunt D-ta cel de azi, nici cel de ieri. În lumina acestei severe și obiective analize, personalitatea D-tale se extinde și se diluează în timp și spațiu. Și aceasta e realitatea, adevărul. Precum vezi, această ciudată și foarte puțin personală realitate este cea ce iubește. Și acum, ori renunți de a iubi — și nu poți — ori te'nșeli singur, spunând, conștient sau inconștient, că iubești altceva *Să*

iubim ne poruncește sentimentul adânc. *Ce iubim* ne precizează cunoștiința critică.

Cuconul Iulian se șterse pe frunte.

— M'ai amețit. Incep să mă despersonalizez, să mă confund cu năvastă-mea, cu Popescu, cu servitoarea lui Ionescu.. Dumnezeu! e prea mult pentru mintea mea bătrână. Prefer să iubesc viața ca un animal și să nu mă gândesc mai mult. Dacă mi-e frică de moarte, mi-e frică tot ca unui animal.. știu, atâta am ajuns să văd, zise el cu bruscă umilință în glas. Dar mai departe... În fața acestor realități, obiecțiile pe cari ași vrea să ți le fac, îmi par ca acele observații atât de sărace cu duhul ale medievalilor împotriva teoriei lui Copernic. Dar dacă nu mai pot lupta împotriva transcendentului vostru și poate sunt prea ankilozat spre a-l pricepe, spune-mi mai bine dogma voastră, propăvăduiește-mi crezul vostru. Sunt curios acum să'l aud.

— Ah, prietene, un Mesia al credinței noastre n'a venit. Neofiii credinței celei noi nu au un „crez“ și nici preoți cari să se fi adunat în conciliu nu au ticluit o dogmă. Religia noastră e o credință esoterică a celor puțini, a celor din avan-garda gândirii și culturii. Noi suntem încă în situația bunilor creștini cari trăiau înainte de Cristos. Nu suntem puțini, dar nu ne leagă o francmasonerie comună. Religia noastră am găsit-o fiecare sau ne-a însă-mântat-o în suflet un iluminat al științei și al simțirei. Vrei să știi în puține cuvinte crezul nostru, dogma noastră? La temeiul credinței noastre e vecinica și adâncă dragoste de viață și de omenire. Iubim această fragilă, efemeră și totuși mereu nouă și peritoare minune a vieții. În nesfârșita noapte a timpului, s'a înfiripat cândva începutul acestei taine — nu știm nici cum, nici când, nici unde — și odată înfiripată, a pornit pe drumul necunoscut al nopții. În luptă continuă cu moartea neorganică și cu propriile ei rătăcirii, mânăta numai de impulsul ei spre persistență, ea a urcat un calvar de întuneric, dela nepriceperea desăvârșită, spre zarea sumbrului crepuscul al primei conștiințe. Pe acest drum de minuni, indivizii erau arătați deo clipă ale eternului impuls al transformării, puntea vie și mereu nouă între viitor și trecut. Fiecare din aceste efemere făpturi dorea, avea ca supremă țintă a instinctului, să străbată în viitor; dar conștiința care să privească și să măsoare această țintă nu era. N'au străbătut prin besna veacurilor de cât aceia cari au implinit, fără s'o știe, condițiile neînduplecate ale persistenței și progresului. Fiecare rătăcire a fost pedepsită cu moartea vecinică. Rătăcii n'au însemnat nimic, au dispărut numai fără urmă în abis. Și noi, făpturile de azi, avem viața asemenea sârmanilor făpturi cari în întunericul inconștiinței au urcat și încă urcă acest calvar spre lumină; dar pe când, pentru ei, viața era un vecinic și sărac *acum* fără idea de „ieri“ și „măine“, pentru cei mai înaintați în drumul evoluției, pentru oameni, amurgul de dimineață al conștiinței a început. Deșteptarea inteligenței a găsit pe cei dintâi dintre acești oameni neadaptăți inimii și le-a fost multă vreme mai primejduoasă ca întunericul: un alt calvar de rătăcirii a început și nu suntem la sfârșitul lui. Vina acestor suferințe e numai falșificarea instinctului de conservare, *drumul greșit al dragostei de viață al cărui sens omul nu l-a înțeles*. El n'a înțeles că viața nu era a individului, care trebuia neapărat să fie trecut și pieritor, pentru ca cei ce vin să fie mai perfecți și mai superiori. El n'a înțeles nici după ce cunoștința realului, știința i-a arătat-o, n'a înțeles ținta și rostul dragostei de viață. Înțelegerea acestui rost e dogma religiei noastre. Suntem purtătorii de azi

a unei părțicele din tezaurul vieții eterne, al uneia din cele mai prețioase, căci e ce a mai ridicată pe drumul luminii și al puterii. Părticica aceasta din noi o iubim, e o bucată a tezaurului, dar cât mai mult iubim tezaurul întreg, eternitatea de necunoscute „putințe” dinaintea noastră. Nu numai că suntem neasemuit mai puternici de cât orbii noștri strămoși, dar începem să vedem în lumina care orbește încă pe cei mai mulți, începem să recunoaștem sursa adâncă a binelui și răului, a moralei absolute a transcendentului și ne străduim să dăm vieții de mâine, vieții care e a noastră, o lumină, un avânt, o puțință mai mult. Această conștiință tot mai deplină a rostului și menirii noastre, ca și conștiința răspunderii ei, e isvorul neseecat de senină fericire.

Aceasta e transcendentul vieții moderne, prietene. Iubirea de viață l-a căutat și știința ni l-a găsit. Binecuvântate fie amândouă, căci ele sunt fericirea.

Pe brațul meu se așază o mână. Mîințele mele cu părul buclat îmi arată cu ochii spre conu Iulian. Prietenul meu bătrân adormise. Cu degetul pe buze micuțul îl privea și îmi făcea semn să tac.

O rază de soare străbătea prin frunziș și aureola capul frumos al copilului.

Tu n'ai înțeles și cel ce putea înțelege doarme...

Cât de puțini suntem cei ce veghem... Dar vegherea noastră e rugăciunea nouă religii, închinăciunea noului transcendent.

DAN RADULESCU

REVISTELE ROMÂNEȘTI

JUMĂTATEA lui Noemvrie ne a adus întâiul număr al gazetei de critică și informație, *Mișcarea Literară*. Ea făgăduiește să nu se lase păcălită nici de daruri mincinoase și nici de ieftine tămâieri: nu va poposi în preajma niciunei bisericuțe ori curent literar. Va păndi numai rodul greu al operi de artă, indiferent de creanga pe care s'a pârghuit. Se va pleca însă — firește: în măsura în care împrejurările vor fi prielnice — mai cu osebire spre ce va fășni de seamă din adâncul, tăinuitor de nebănuite posibilități, al pământului nostru. Va fi ca o veghe lângă tradiție: trebuitoră merinde sufletească, bobul minunat al culturii românești de mâine.

Mișcarea Literară va cerca să încheie o verigă traică în întreaga noastră actualitate, care zvăcnește în apăsarea năvalnică a unui nou ritm: va stăruia, deci — alături de o chibzuită orientare a publicului — în o precizare a atmosferei și preocupărilor intelectuale ale zilei.

Cu acest gând a pornit o anchetă în lumea cărurarilor noștrii. O scrie d. F. Aderca și, de rândul acesta, stă de vorbă cu d. Rădulescu-Motru. E o preumblare iscusită și vicleană peste meleagurile stufoase ale actualității: d. Lovinescu, Kant, Nietzsche, magia cuvintelor; apoi: nevoia unei burghezii alcătuită din rurali — și, în urmă: despre țărănism și școlile noastre literare. Cităm (vorbește d. Rădulescu-Motru): „...Fie că se numește, *adaogi dumneata*, semănătorism („Semănătorul”), poporanism („Viața Românească”) sau tradiționalism („Gândirea”) — școala literară țărănistă apare endemic și domină cu toată zestrea rustică și ce e mai grav, cu toată insuficiența ei artistică. Progresul real artistic al literaturii române din ultimile decenii, *susții dumneata*, s'a făcut împotriva țărănismului literar, care din vreme în vreme, pentru a nu pierde de tot prestigiul își apropie câte un nelegiuit de artă... *Citezi cazul „Vieții Românești”* care a publicat după A. Stavri pe T. Arghezi și revista „Gândirea” care alături de arta răzeșească a lui Cezar Petrescu publică pe Adrian Maniu și Lucian Blaga, un simbolist și un expresionist. *Te întrebi* ce ar mai putea înnoi literatura română, în ziua când spiritul rural definit mai sus ar regenera și ar pune stăpânire pe întreaga noastră viață publică și socială? Când totul în juru-ne s'ar schimba *zici dumneata*, numai literatura ar rămâne să cins-tească mai departe la „Crășma lui Moș-Precu“... S'ar părea, mai curând, că d. Rădulescu-Motru

l'a descusut pe d. Aderca: «*adaogi dumneata*», «*susții dumneata*», «*întrebi dumneata*», «*citezi cazul*», «*zici dumneata*» — ș. a. Avem imaginea unui domn Rădulescu-Motru făcut mic, mic de tot, pe un scaun — iar alături: d. F. Aderca, uluind, crescând în întreaga discuție, umplând încăperea cu argumente și revărsându-se apoi, ca un nor de nedumeriri și neliniști, peste zările destinelor noastre literare. Oricum, d. Aderca greșește. Privește lucrurile, uitând că peste ele au trecut mai mult de douăzeci de ani. E o uitare voită.

Țărănismul de altădată păcătuia prin exclusivism. Era tendința de a reduce literatura numai la o singură clasă socială: o reacțiune, *atunci* cu rosturile ei. Dar cu vremea firul s'a subțiat. Azi — nu mai ținem minte: după câtă vreme, — îl innoadă, întâmplător, «*Viața Românească*» (anul XVI, Octomvrie, No. 10) în «*Voica*». Însă: chiar nuvela aceasta, citită cu atenție, vorbește singură împotriva d-lui F. Aderca: nu prin țărănescul ei interesează: ci prin însușirile cu adevărat literare, cu totul independente de mediul în care acțiunea este situată.

Țărănismul nu mai înseamnă, deci, ca odinioară: lucru scris în graiul necioplit al poporului; cum nu mai este, iarăși, nici: atitudinea de simpatie a scriitorului pentru clasa țărănească. E, pur și simplu, prilej de artă. O evoluție s'a împlinit ori este în drum să se îplinească: literatura nu va cinsti numai la „Crășma lui Moș Precu”, ci: la hanul tradiției. Poștească și d. Aderca! Numai grije să aibe, să-și spele mai întâi pașarul la șipotul popular, Neliniștea de acum îi e cu totul, neîntemeiată: norul ei se destramă în soarele care se desface tocmai de sub geana pământului, hulit de poetul „stihurilor venerice“...

Tot din aceiași anchetă desprindem încă un crâmpie. Nu știm hotărât cui să-l atribuim: d-lui Aderca ori d-lui Rădulescu Motru? După unele semne, parcă ar fi al celui dintâi. Iată: «*Dumneata îmi citezi cazul* a trei scriitori de mare talent care de la război încoace au publicat trei romane orășenești. Eu nu le cunosc — *dumneata mă asigură că romanele sunt slabe*, nu în ce privește meșteșugul scrisului sau vizlunea artistică, ci în privința personajilor care nu trăiesc... E romanul-caricatură, al acestei caricaturi de burghezii! Nici nu se poate să fie altfel! (*vorbește oare căprarul Aurel, din «Moartea unei Republici Roșii»?*) Singurul roman viu care s'ar putea scrie, cu lumea dela oraș și care roman să aibe răsunset în lumea orășenească e un roman cu cheie: personajile să fie aidoma, cele din roman

cu cele din viață, așa ca cititorul să știe cine se ascunde sub nume, «să-l identifice» ..

Romanul cu cheie? Bine, dar atunci broasca lui (ca să continuăm expresia d-lui F. Aderca) ar rămâne încuiată nu numai streinilor cari n'au poate cheia felului nostru de a înțelege și nici a aceleași vieți de craș ca noi, dar și unei alte generații următoare nouă. Astfel, cum viața noastră socială e în plină creștere, romanul — scris după rețeta amintită — riscă să rămână acoperit, ca o fosilă, sub straturile pe cari vremea le va așeza peste actualitatea de azi. O distincție trebuie neapărat făcută: romanul — fie el oricum botezat, deci: și social — ca orice altă realizare artistică de maturitate, alături de scheletul sufletesc, va trebui să dea elementului mărunț de observație și amănunt puterea de a păși peste vreme. Alminteri: avem romanul — cronică, al cărui succes și durată a interesului pur, biruie uneori chiar valoarea literară.

În chipul acesta, în legătură cu «răsunetul romanului de oraș în viața orașenească» sunt alte multe de scris, mai cu osebire că vremea când el va avea trecere — adică: epoca de după invadarea orașelor de burghezia rurală — e încă departe.

Ne trebuie întâi această burghezie. Pe urmă romanul ei. Deocamdată nu o avem nici la sate. De aceea, — până la merindea de care va avea nevoie — vom stăruî, mai curând, asupra romanului pe care îl avem azi.

În două luni revistele ne vestesc cinci romane. *Viața Românească* (anul XVI, No. 10) tipărește capitoul întâiu din începutul unei trilogii de romane, intitulată: «*La Medeleni*» — și semnată: Ionel Tec-

dorean». Ea vrea să închidă viața întreagă a unei generații de moldoveni. Romanele se vor urma și suprapune, ca niște straturi: „Copilăria“, „Adolescența“ și „Tineretea“. Incercase romanul ciclic și Duiliu Zamfirescu în seria Comăneștenilor. N'a izbutit să dea decât nuvele. Deasemeni: cele trei volume ale d-lui Relgis, nu strâng laolaltă un roman. Paginile din fruntea acestui ultim număr al *Vieții Românești*, cu observație adâncă și tânără, îndrițesc însă toate nădejdiile. *Contimporanul* (al cărui titlu, an și număr se pierd în vălmășagul unei construcții grafice de Maxy) continuă publicarea romanului «*Tic-Tac*», care dovedește limpede că d. I. Vinea nu s'a prea dat trup și suflet «literaturii de avant-gardă»: sunt în fragmentele, până acum tipărite, însușiri de combinare și notație, care țin — în ciuda preocupărilor *Contimporanului* — de cea mai așezată tradiție tehnică. În *Adevărul Literar* (anul V, No. 204, 5, 6, 7) d. I. Slavici aduce, sub titlul «*Din Păcat în Păcat*», un întins de viață în care trăiesc oameni și întâmplări dintr-o vreme demult uitată: uneori însă, anecdotă prea mult crescută acoperă adâncimea romanului. Deasemeni: dd. Mihail Sadoveanu și Cezar Petrescu au tipărit fragmente din două romane, care vor apare curând: «*Venea o moară pe Siret*» și «*A zburat o pasăre neagră*»..

Literatura noastră a urcat, deci, hotărât vârsta lirică. Intră acum, pînă, în aceia de adâncire și maturitate: teatrul și romanul.

AL. BĂDĂUȚĂ

CRONICA ARTISTICA

CÂTEVA TENDINȚE ÎN PICTURA MODERNĂ

—INSEMNĂRILE UNUI PICTOR—

ÎN numele cărui zeu alcoolic, viața se împletește pe picioare? Tot basmul gesturilor omenеști e scris de mersul ei șovăelnic. Un înfinit zigzag, un lung șirag de pași ce veșnic se împotrivesc, se străduiesc să recâștige un echilibru mereu rupt... Și fiecare pas făcut cu mai mult avânt decât era nevoie, depășește din nou ținta. Neobosită, viața se leagănă, viața se clatină în tictac monoton.

Arta o însoțește, în bun tovarăș de noctambulism. Și în zigzagul ei, ce haos pentru miopia unui contimporan!..

Șirag de câțiva pași din urmă. Genealogia a o sută de ani.

Un pas la dreapta: Clasicism (David, Ingres). Falșă renaștere, preocupare de desen.

Un pas la stânga: Impresionism ¹⁾ (De la Delacroix la Monet Renoir, Cezanne) preocupare de culoare ²⁾. Amestec de paletă și întrebuițarea instinctivă a amestecului optic (pe pânză toate tonurile divizate în culorile spectrale).

1) Impresionismul n'a fost niciodată — cum cred criticii de pictură care de obicei fac literatură despre pictură — intronarea impresiei fugitive realizate prin amestec exclusiv de paletă. Numai în decadența lui apare școala ce merită această interpretare: Grigorescu cu pictorii noștri.

2) Tonul natural obținut prin amestecul culorilor simple pe paletă și apoi aplicat pe pânză.

Un pas la dreapta ³⁾: Neoimpresionism (Dissaro Gauguin, Seurac, Signac). Suprimarea amestecului pe paletă. Întrebuițarea metodică a amestecului optic și revenirea la legile de armonie și euritmie în desen.

Câțiva pași de ai noștri: la stânga cubism, la dreapta futurismul, iar la stânga surrealismul.

Cubismul; două epoci. Cea dintâi — singură își merită numele — reacțiune contra excesului de preocupare de culoare. Lucrurile nu sânt numai joc de valori ce vibrează; ele au o consistență bine determinată, un volum. Braque, Villon, Picasso, Surville, întreprind opera de construcție, mai bine zis de reconstrucție, a corpurilor, care perduseră oare șicum existența lor în afară de ochiul nostru. Încep prin o simplificare de forme, prin reduceri din ce în ce mai profunde, până ce ajung la corpuri geometrice: opera de cubare. Înfrățuirea se făcea după legile viziunii oculare, impresia celei de a treia dimensiune supusă regulilor perspectivei. În fond au substituit unui realism șovăelnic de forme lichefiate, un realism brutal de forme geometrice.

A doua epocă, cea mai importantă — nu mai cubează, corifeii ei, Le Fauconnier, Leger, Marcoussis, Picabia Surville, susțin că materialul picturii fiind suprafața

3) Dreapta și stânga, fiindcă toate aceste tendințe corespund mișcărilor de înapoere sau înainte din viața socială.

plană, ea trebuie să renunțe complet la realizare sub orice formă a dimensiunii a treia; profunzimea. Să nu se îndepărteze niciodată de cele două adevăruri; cel dintâi adevărul pictural al condițiilor materiale ale artei, la care trebuie să se supună, părăsind iluzia echivocă a profunzimei; al doilea, acel al existenței obiectelor în sine; nu trebuie realizate cum par, ci cum sânt. Corpurile sânt desfigurade de viziunea optică, care ne împiedică a cunoaște adevărul absolut al formelor, ce există în afară de această viziune.

Despre primul adevăr, unul din teoreticienii cubismului¹⁾ scrie: Le peintre doit peindre dans les deux dimensions. — Prétendre l'investir (suprafața n. a.) d'une troisième dimension c'est vouloir la dénaturer dans son essence même... Le résultat obtenu ne devient que l'imitation trompe l'oeil de notre réalité matérielle à trois dimensions, par la supercherie des perspectives lineaires et celle des conventions de l'éclairage²⁾.

Această părere mi se pare antiartistică. A reduce orice artă la mijloacele ei materiale de realizare, înseamnă a distruge însuși acea artă. Insuși existența ei e legată — nu de respectul materialului — ci în întrebuintărea lui în așa mod, ca el tocmai să fie uitat. Temeiul ei e însuși această creare de iluzie: adevărul ei e minciuna, în sensul că arta sugestionează gestul vieții prin mijloace altele ca ale vieții, din a căror percepțiune trebuie să eșim. Ce rămâne fiecărei arte, dacă îi furăm năzuința de a ne minți simțurilor? Tocmai ce era în ea și nu era artă.

Despre al doilea adevăr al obiectelor, pictorul Geno Severini deosebește două realități; de cunoaștere și de viziune. Cubismul tinde la înfăptuirea realității de cunoaștere, care numai el ne face să intrăm în contact cu „adevărul absolut“ al existenței obiectelor.

Gingașă naivitate sau grandioasă ignoranță a pictorilor de astăzi. Realitatea de cunoaștere nu se apropie de adevărul absolut. La rândul ei, e aportul a mai multor simțuri, mai ales tactil și muscular. De ce aportul unui simț ar fi mai obiectiv ca al celorlalte? Simțul vizual ne aduce proiecția centrală a corpurilor și o vagă impresie de profunzime, prin suprapunerea celor două vizuini oculare. Simțul tactil și muscular ne aduce senzația desăvârșită a profunzimei, a distanței, deci acea de volum.³⁾ De ce speră cubiștii să cunoască adevărul prin aceste două simțuri? Cam de mult, dela Critica rațiunii pure, nu se mai ocupă omenirea de astfel de bazaconii, cu atât mai puțin de ideia superiorității, din punct de vedere al cunoașterii a unui simț asupra celorlalte.

În ce mod cubiștii au încercat să înfăptuiască aceste două idei?

Legată de suprafața plană, ideea de forme trebuia sugestionată în chip analitic, înlocuind profunzimea prin o descriere de volum. Au reprezentat obiectele prin două secțiuni: verticală și orizontală. Făceau mai întâi profilul sau silueta geometrizată a obiectului, pe urmă pe acest profil aplicau conturul orizontal: sinteza însă nu se obținea, obiectul nu apărea. Atunci au mai adăugat numeroase profile (Brock, Gleizes, Juan Gris). Nici așa nu apărea. Au adăugat bucăți materiale din obiectele descrise (pictorii „panoplilor“: Picasso, Marcoussis, Metzinger). Apa-

rija nu putea veni la strigătele lor. Porniseră pe un drum greșit Concepția lor era antiplastică. Profilul vertical dădea impresia înălțimei, cel orizontal, al profunzimei: contopirea nu se făcea, obiectul nu apărea și percepțiile exacte ale dimensiunilor nu puteau interesa emoția estetică.

„Corpurile sânt desfigurade de viziunea optică“. Cubiștii uitau, ca înainte de toate pictura *se vede*, deci suprafața plană a tabloului, la rândul ei, va fi desfigurată de legile optice; desenele geometrice vor fi la rândul lor deformate prin viziune. după cum spectatorul e la dreapta, stânga, mai sus, mai jos de tablou. Deci imposibilitate de cunoaștere absolută, însuși a dimensiunilor⁴⁾.

Dimpotrivă dacă pictura, pornind de la legile simțului vizual, ține seamă de aportul celorlalte două simțuri, crează o operă mai apropiată de adevărul uman. De altfel în timpurile noastre, aportul acestor trei simțuri e prea încheșat, ca să nu fie disecat și realizat în parte, fără multiple dezastre. Iată cel mai de seamă: Gino Severini citează în aceeași carte pe matematicianul Raoul Bricard, care susține ca reprezentarea grafică chiar sumară a unui corp, trezește în spiritul nostru ideea formei lui reale, adică, că substituim imediat formelor pe care le vedem, acele pe care le gândim. După el, această operație sufletească o datorim unui instinct, pe care îl numește în două feluri: Geometral, sau al restituției spațiale. De unde Severini conchide ca a picta o formă cum o știm, mai bine de cât cum o vedem, înseamnă a se supune acestui instinct. Credem că amândoi se înșală. În decursul vremurilor au existat succesiv două instincte: cel dintâi care s'ar putea numi, geometral, tindea la realizarea formelor cum le știm, nu cum le vedem. Legile ochiului nu erau cunoscute, și reprezentarea unui obiect consta în desenarea cât mai fidelă a profilului real al obiectului (amintește proiecția verticală a cubiștilor). Condițiile suprafeței plane respectate deci nu din voință, din neputință. (Asirieni, Egiptieni, Bizantini, Primitivi, Tricentiști).

Al doilea instinct, de formație apropiată, e acel al restituției spațiale. Brunelleschi, Ghiberti, Francesca Alberti, descoperă legile perspectivei și odată cu ele acest instinct începe a se forma. Astăzi este inevitabil. Datorită lui s'a ajuns la realizarea formelor cum le vedem, nu cum le știm. El tinde să înlocuiască imediat reprezentarea vizuală a formelor prin realitatea lor de cunoaștere Ori «realitatea», rezultatul tactilo-muscular, deci înfăptuirea în artă a acestui aport, devine inutilă; odată cu formarea noului instinct, tot ce au făcut cubiștii era de prisos.

S'a încercat înlocuirea acestui instinct evoluat cu cel anterior. Două mijloace. Primul revenirea la Primitivi. Instinctul lor geometral corespundea însă realității de «cunoaștere» (tactilomusculare) pentru că realitatea de viziune nu era încă cristalizată, deci altă stare psihică ca a noastră. Pe urmă atât Primitivii cât și Asirienii și Egiptenii, nu cunoșteau pictura în adevăratul sens a cuvântului. Ei au fost decoratori. Primii pictori de tablouri au fost grecii, fiindcă au descoperit proiecția centrală. Tradiția lor a fost reluată de geniul cuatrocenților. Suavii noștri primitivi ne dau această impresie de «lipsă», de falsă tinerețe, pentru că instinctul nostru de restituție spațială nu e satisfăcut și suferă. Al doilea

1) Albert Gleizes: Du cubisme et des moyens de le comprendre pag. 18.

2) Un cub „cunoscut“ de ochi are cel mult o suprafață pătrată, pe când simțul muscular și tactul, ne informează de cele opt suprafețe pătrate.

3) După Helmholtz un pătrat ca să fie văzut pătrat trebuie ca înălțimea să fie cu $\frac{1}{2}$, mai mică ca lățimea. Charles Henri constată că verticala pare mai mare ca oblica, care pare mai mare ca orizontală.

mijloc a fost tocmai acel încercat de cubiști (perioada a doua), prin adaptarea la condițiile civilizației noastre a instinctului geometral. Profilul vertical e completat cu secțiunea orizontală, și am văzut cum această descriere de volum complet antiplastică, nu putea înfăptui sinteza în așa mod, ca atât spiritul cât și simțurile noastre să fie satisfăcute.

Dar viața își continuă cu nepăsare mersul ei; pleacă să-și caute echilibrul în altă parte: partea potrivnică. Materialismul cubist trezește spiritualismul futurist. De altfel paralel aceiași strămutare are loc în filosofie (de la Hegel la Bergson). Cubiștii vroiau să se întoarcă înapoi, furând picturii câștigul ei de secole și reducând-o la condițiile ei materiale, la suprafață. Futuriștii vreau să-i adauge, dimpotrivă, o nouă însușire; impresia de mobilitate. Civilizația de viteză vrea să imprime artei un stil de mișcare. Pulsul de febră al vieții urbane, se oglindește în artă. Concepția lor însă devine imediat antiplastică, pentru că ceea ce îi interesează e realizarea directă a senzației interne și complexitatea stărilor noastre sufletești; iar nu senzația vizuală corespondentă. Pe de altă parte deci, futuriștii opun spiritului de analiză științific al cubiștilor, o artă de o sensualitate fără frâu.

Poetul Marinetti prezintă în libertate la Paris, în 1911, pictorii futuriști italieni, Boccioni, Carra, Balla, Severini și Russolo. În lungul lor manifest ei declară că pictura și senzația sânt două cuvinte in-

separabile. Ori senzațiile noastre fiind dinamice și simultane, pictura trebuie să treacă din stadiul ei static, în unul dinamic. Procedeele lor de realizare au fost bazate pe ideea că spectatorul trebuie să fie ca situat în centrul tabloului, pentru ca în jurul lui să fie „pictate” toate stările lui sufletești care sânt simultane și multiple în fața unui motiv.

Pictura deci nu mai este o clipă fixată a dinamismului universal, ci senzația dinamică însăși. Intenția lor este pe deplin justificată de ritmul vieții noastre de cetățeni care se accelerează mereu. Năzuința nu a isbutit, ci din nou, au uitat că nu pictam tot ce vedem, dar vedem tot ce pictăm, adică, că înainte de toate, ea trebuie să fie supusă legilor simțului nostru vizual din o epocă dată.

— Pasul se schimbă — acestei arte de desăvârșit subiectivism, de realizare fidelă a întregii complexități amănunțite a stărilor sufletești, se opune o artă concentrată, sintetică. (În literatura franceză aceeași mișcare dela Proust la Radiguet).

Joseph Delteil, Marcel Arland, René Crevel, Pierre Reverdy, Paul Dermée, Ivan Goll, de două luni scot o revistă, în care printr'un manifest își dezvoltă vederile lor.

Curentul e în ou, mijloacele de realizare sânt încă instinctive, abia schițate.

El se va dezvolta, își va depăși limita, până când un altul care...

PAUL SCORȚESCU

DRAMA ȘI TEATRUL

„K E A N”

DE KASIMIR EDSCHMID, DUPĂ AL. DUMAS.

CONTEMPORAN cu Talma, marele actor al primului imperiu, din Franța, domnea în repertoriul Shakesperian, în strălucită glorie Kean, la Drury-Lane, din Londra.

Cu viața furtunoasă a acestui răsfățat de însuș principele moștenitor al Angliei, era epoca fericită a auguștilor mecenaiți a căror tradiție s-a păstrat în urmă în Rusia împăraților și mai ales în Germania tuturor ducadelor — bătrânul Dumas a scris pe vremuri o melodramă, cu același nume, încât plângea și aplauda Parisul săptămâni întregi din faubourg St. Jacques până la porte St. Martin!

Pentru noi rămăsese ca o amintire din vremea crinolinelor!

Când iată că domnul Edschmid se repede cu foarfecă expresionistă într'o haină demodată. Și opera lui, mai mult sau mai puțin reparată o adoptă un teatru românesc, necăjit de cărări bătute și lipsite de izbândă.

Încercarea domnului Edschmid seamănă puțin cu experimentarea unui medicament nou pe-o boală veche.

Autorul german, taie firul poveștii lui Dumas, desarticulând piesa. Fragmentele le așează apoi într'o anumită ordine de înlănțuire logică, ferindu-se totuși de o gradație a evenimentelor pentru a scăpa astfel de rușinea melodramei

Pentru a da ființă dramei el caută să o adâncească, înlocuind preocuparea formală prin una psihologică.

Și această bază psihologică rețopește valorile diferitelor personaje. Ea lucrează la voia întâmplării creind câte odată episoade de un realism aproape

brutal în rolul lui Kean, iar altădată pasiune de cercetarea sub conștientului de cea mai modernă factură. La contesa de Koefeld, de pildă.

În preocuparea aceasta de amănunțime psihologică, întreaga piesă, face impresia unei cabine de clorin muzical cu multe și neașteptate aparate spânzurate pe pereți, a căror întrebuintare imediată e greu să și-o deslușești. Abia când artistul își face „numărul” le vezi folosul tuturor acestor scule dispartate.

Singurul rolul lui Kean legitimează oarecum metoda. El capătă astfel o vibrație, o frenezie s-ar putea spune, pe liniile simțimintelor elementare, care în luptă cu datele fabulei, crează contrastul dintre om și meseria lui de a intruchipa oameni. Din acest contrast trăește fibra vie a piesei.

De altfel proiectarea în impersonal a lui Kean, tendința de descătușare a acțiunii de epocă și loc, ridicarea ei a priori până la o valoare general umană, toate procedee de autentică metodă expresionistă, au precizat bine intențiile autorului, cu ajutorul directorului de scenă dl. Soare Z. Soare.

Prin costume, d-sa a căutat să atingă acest scop stilizându-le și adăogându-le elemente de sugestie. Dacă la bărbați lucrul a izbutit într'o măsură oarecare, el nu a putut nici măcar fi văzut la doamne cari purtau moda, așa cum suntem obicinuți s-o vedem în orice colț de sală de bal, sau pe stradă. În special Daisi Miller era de o actualitate!.. Pe lângă un decor frumos — cabaretul — și actul aceluiaș decor minunat ritmat trebuie să subliniem încă o izbândă a D-lui Soare cu regularea jocului din întreaga piesă. D-l Soare pare că își caută justul echi-

libru reputației sale de regizor. Câtva timp a privit prea atent la decoruri. Azi lupta fiind câștigată de D-sa, pe acest teren, își îndreptă atenția către jocul actorului. Și aci se dovedește înțelegător și cu multe posibilități. E calea cea bună pe care a luat-o. D-l Tony Bulandra, a jucat rolul lui Kean. În primul rând trebuie să admirăm fericita excepție pe care

o face în trupa D-sale, cu dicțiunea sa perlată, clară și de o uimitoare precizie. Restul trupei crede că din zece cuvinte e suficient dacă auzi două!

D-l Bulandra, și-a purtat rolul cu patos, dându-i toată mișcarea nervoasă de care avea nevoie.

E un actor matur și conștiincios.

ION MARIN SADOVEANU

C R O N I C A M Ă R U N T Ă

SPORESC dovezile de bunăvoință din partea italienilor cari vor să ne cunoască literatura; iar odată cu bunăvoința, curiozitatea și priceperea. Rar mai întâlnești astăzi o revistă italiană — cu caracter cât de cât eclectic — lipsită de colaborarea unui inițiat în tainele limbii și literaturii românești. Se pare că cele cinci-șase Universități italiene, în care profesează tot atâția romaniști, cunoscători și ei ai limbii noastre din nevoi glotolice, au format o adevărată generațiune de „românizanti”. Carlo Tagliavini din Bologna (autor apreciat al unei Gramatici și al unei Antologii românești), Giovanni Cecchini (redactorul de la „Concilio”, Bruno Migliorini (colaboratorul lui Cesare De Lollis la „Cultura”) și Piero Bosio de la „Ars Italica” sunt tot atâtea dovedi și făgăduințe.

Acesta din urmă recensează cu multă pricepere, atât „Drumul cu plopi” al lui Cezar Petrescu, cât și ultima culegere din poeziile lui Eminescu, publicată de „Cultura Națională”, prin îngrijirea d-lui Bogdan Duică. Din felul cum vorbește Bosio despre poesia eminesciană, vezi din capul locului că a citit-o în original, că s'a pătruns de vraja ei ascunsă: nu o recenzie întâmplătoare, făcută în marginea unei etichete editoriale. De aceea o va menționăm; iar ca impresiunea să ne poată fi confruntată, iată aci un crâmpel:

„Mihail Eminescu este, fără îndoială, unul dintre cei mai mari poeți al poporului care stă în Orient drept strajă a latinătății; pentru vremea sa, Eminescu mărturisese o originalitate și o personalitate care încântă, chiar dacă multe idei găsite ici și colo în opera sa, pot părea oarecum dictate de un spirit intransigent de partid. Poezia sa este variată și surprinzătoare; merge dela doine la poveștile fantastice cu copile îndrăgostite de aștri și de prinți frumoși renașcuți la iubire, după lupte îndelungi; merge dela satirele paradoxale și pesimiste, la duioasele orațiuni pline de mângâere și la cântecile dureroase, sincere, inspirate de amintirea mamei noastre”.

Recenzia se încheie cu un desiderat: traducerea cât mai neîntârziată, a lui Eminescu în limba italiană. Se vede treaba că Piero Bosio n'a aflat încă de apropiata apariție a poeziilor lui Eminescu în versiunea d-lui prof. Romero Ortiz, încredințată editorului Sansoni din Florența, care o va tipări în „Colecțiunea străină”, condusă de Manacorda. Eminescu se va găsi acolo, alături de marii clasici ai literaturii universale.

2

INTRE atâtea „ismuri” aruncate în literatura și arta de după războiu, o nouă formulă francesă: „surrealismul”. Abia născut s'a și rupt în două, de o disidență și două manifeste care se indușmănesc.

Formula a prins întâia oară ființă încă în 1917,

datorită lui Guillaume Apollinaire, preocupat de o nouă organizare a lirismului, dar cuvântul a fost pronunțat de Paul Dermée.

Din manifestul revistei «Surrealisme», lectorul poate vedea că e vorba de o preocupare mai serioasă și mai desprinsă din nori, decât teoriile abra-cadabrantoeestetice la care până acum a sfârșit prin a da din umeri.

„Imagina, este astăzi — spune manifestul — criteriul unei poezii. Rapiditatea asociației între prima impresie și ultima expresie face calitatea imaginii. Primul poet al lumii a constatat: «Cerul e albastru». Mai târziu, un altul grăi: „ochii tăi sint albaștri ca cerul”. Multă vreme pe urmă, îndrăzni să spună: «Tu ai cer în ochi». Un modern va striga: «Ochii tăi de cer!». Cele mai frumoase imagini, sint acele care apropie elementele realității îndepărtate unele de altele, cât mai direct și mai repede cu putință. Astfel, imagina a devenit atributul cel mai prețuit al poeziei moderne. Până la începutul veacului al XX, urechea era cea care decidea calitatea poeziei: ritmul, sonoritatea, cadența, aliterația, rima: totul pentru ureche. De douăzeci de ani, ochiul își ia revanșa. E secolul filmului. Comunicăm mai degrabă prin semne vizuale. Rapiditatea e cea care face astăzi calitatea.

«Arta este o emanație a vieții, și-a organismului omenesc. Surrealismul, expresia epocii noastre, ține socoteală de simptomele care-o caracterizează: e direct, intensiv, respinge artele care se reazămă pe noțiuni abstracte și de a doua mână: logică, estetică, efecte de gramatică, jocuri de cuvinte... El înseamnă sănătate, va înlătura cu ușurință tendințele de descompunere și morbiditate care răsar pretutindeni unde se construiește ceva.

Arta de desfătare, arta de balet și music-Hall arta curioasă, arta pitorească, arta pe bază de exotism și de erotism, arta stranie, arta neliniștită, arta egoistă, arta frivolă și decadentă, vor înceta în curând să amuzeze o generație, care după războiu, avea nevoie să uite.

...-Mecanismul psihic bazat pe vis și pe jocul dezinteresat al gândirii» nu va fi niciodată atât de puternic pentru a ruina organismul nostru fizic, care ne învață că realitatea are întotdeauna dreptate, că viața e mai adevărată de cât gândirea. Surrealismul nostru regăsește natura, emoția cea dintâi a omului, și merge, cu un material artistic, cu desăvârșire nou, către o construcție, către o voință» ..

Numai că după asemenea manifeste, de care am mai citit noi multe în ultima vreme, (și unele nu lipsite de interes) când e vorba de trecut la fapt, dincolo de manifest, fructul teorii s'a dovedit devorat de un vierme interior. E vorba într'adevăr de o revenire la realitate, ori un „ism” ca atâtea altele?

Despre aceasta, într'un an doi, când vor apărea operele, nu manifestele, școalei noi, vom fi pe deplin dumiriți, cum am mai fost, vai! de atâtea ori.

INTR'UNA din scrisorile sale, amicul „Gândirii“, Ivan Bunin ne atrăgea lacoma noastră atenție asupra scriitorului rus Ivan Șmeliov, cu totul necunoscut în România.

Șmeliov are într'adevăr o soartă ciudată: soarta omului care fiind în fond și în înfățișarea artistică foarte mare, are nevoie de degetul arătător al cuiva. Până când Maxim Gorchi nu-l invitase, încă prin 1906, să colaboreze la revista condusă de el „Znanie“, Șmeliov nici nu exista, deși publicase cu succes două nuvele, în cari autorul își desvăluia puterea sa artistică: „Cădere“ și „Cetățeanul Uclei-chin“. Firesc lucru, nu poți uita pe Șmeliov după cetirea acestor două nuvele, dar Soarta lui parcă cere pentru el întotdeauna câte cineva: atunci — Maxim Gorchi, astăzi — Bunin. Apoi veni ră: „La poalele munților“ — în care peisagiul din Crimeia ți se întinde mățos, moale, și par'că bun — un peisagiu bun? — da, fiindcă în nesfârșita bunătațe sănătoasă a lui Șmeliov și munții arizi ai Crimeii par altfel, sensibilizați, umanizați.

Cine va citi „Omul din restaurant“ în care chelnerul degradat socialmente, rămâne totuși un om, cu toate neînțelesele și nesticăcioasele lui măreții, va simți o bucurie să aște că scriitorul poate fi câteodată; un restaurator al noblețelor omului. aparent căzut, aparent murdărit de un șorț umilitor și de un frac ridicol — și totuși suferind, totuși deklasat.

„Omul din restaurant“ — aduse lui Șmeliov iubirea tuturor sufletelor, în Rusia, care gemeau omește de soarta de a fi despărțite de omenescul patentat, prin degradarea unui șorț de restaurant: și aceștia nu sunt puțini.

Când mai târziu — apărură „Rămas bun, viață“, și „Potirul nesăcătuit“, Șmeliov ne arată și cealaltă a sa față: poetul. De aceia în potirul vieții sale, ca în potirul ori căru om, el poartă nu întotdeauna sângele său, nu întotdeauna sângele de împărțășanie, dar întotdeauna apa cristalină, de care aici omul și poetul nu poate pași mai departe fără potolirea setei.

„Asta a fost“, „Fața secretă“ sunt revoltele lui, și revolta unui om bun și a unui poet e întotdeauna o durere. Șmeliov — în fața războiului — a sângerat pentru alții Pentru acei, pentru cari de obicei nu suferă nimeni

Poate la fel va fi și „Soarele morților“ — o operă în care va plânge revoluția, cu toate lacrimile ce le-a stors în zadar, cu toate inimile ce le-a zdrobit viscolind și noi ne vom mira, când vom începe să o trăim în arta omenească a lui Șmeliov — cum a putut-o purta, revoluția, în potirul apelor sale cristaline. Poate pentru a o face mai omenească.

STATELE moștenitoare ale fostei Impărății Habsburgice se arată mereu mai pline de grijă pentru problemele culturale, în legătură cu asimilarea minorităților incorporate. Suntem cu ele. Dar alături de aceste probleme, o altă răspundere le apasă: afirmarea lor culturală în Apus.

Umilința pe care o simte orice călător de pe melea-

gurile noastre, rățăcit prin ilustrele cetăți de acolo și cercetat cu supărătoarea stăruință a vreunui inoportun care vrea să se informeze asupra aportului țării sale la patrimoniul culturale universale, această umilință nu mai poate dăinui. De aci și năzuința Statelor din preajma noastră, de-a se manifesta acolo și de-a nu pierde cel mai neînsemnat prilej pentru a arăta streinătății apusene silințele și năzuințele culturale lăuntrice. Se strâng rândurile. Din concentrarea năzuințelor și strădanilor în jurul flămurei purtătoare de cuvânt peste granițele Balcaniei, n'ar putea ieși oare însăși acea emulație superioară, care să dea naștere unei Renașteri orientale?

S'ar părea că centrul firesc al acestei mișcări n'ar cădea în afara fruntariilor românești. Suntem deținătorii spiritului de latinitate în cuibul lunei slave. În înbinarea acestor mentalități, se pot ivi lucruri neașteptate și — modestia la o parte — făgăduințele se pot întemeia pe rodnicia experiențelor noastre din cele două-trei veacuri de cultură.

Intrăm astfel în conflict de concurență culturală cu Ungurii și cu Yugoslavii.

Aceștia din urmă se gândesc serios să afirme în Apus „temeiurile civilizației Yugoslave“. Dovada o avem, răsfoind paginile revistei *Delta* ce se publică în Italia, la Fiume; mai ales fascicola consacrată, în bună parte, literaturii sârbo-croate.

Se găsesc aci traduceri din versurile lui *Aleksa Santic*, herzegovinul, din ale lui *Vladimir Nazor*, croatul, din poemele lui *Oton Zupancic*, socotit drept cel mai mare poet slovean în viață, din prosa lui *Laza R. Lazarevic* sau din producțiunea folkloristică. Dar ne va interesa în deosebi articolul intitulat „Fundamentele civilizației jugoslave“ iscălit de *Jovan Cvijic*, marele geograf și antropolog dela Belgrad.

După însuși autorul sârb, civilizația iugoslavă se găsește încă în potență: caracterele ei fundamentale sunt doar posibilitățile dezvoltării ce va veni: va să le căutăm deci în caracterul etnic al poporului sârbo-croato-slovean.

Ar fi prea minuțios să înșirăm aci toate observațiunile etnologului sârb cu privire la sufletul poporului său. Reținem însă tonul articolului, plin de sugestii substanțiale pentru grija lor de-a înjgheba o civilizație proprie:

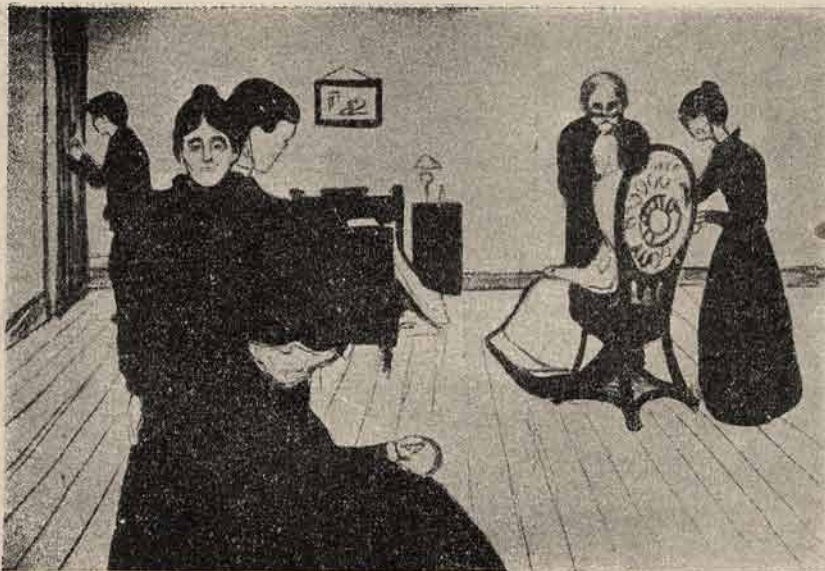
„... Dar cea mai înaltă, adevărată și cea din urmă țintă a statelor slave, este aceea de a creia o civilizație proprie și prin aceasta, tipul stării unei mai înalte moralității, a cărei organizare să fie îndreptată spre clasele muncitorești, fără excepție... Fiind popoarele slave, — în proprietățile spirituale cele mai adânci — înrudite între dânsele, multe curente din manifestările lor se vor contopi și vom avea cu chipul acesta, sinteza „civilizației slave“, ca un tip nou... — Prin acest idealism, prin această neseacăta aspirație către dreptate, măreție și frumos, se pot explica acele nenumărate ctitorii — mănăstiri și biserici sârbești, — înălțate în răstimpul foarte scurt al stăpânirii Nemanjić-ilor sau în preajma ei. Generațiuni întregi vor avea de studiat construcțiile, proprietățile definitive ale stilului arhitectonic și pictura lor. Nu există nimic mai frumos în întreaga peninsula balcanică, decât zidirile de la Jelina și decât ctitoriile sârbești din Evul Mediu...“.

Se strâng rândurile. Răsună în bătrânul Apus, trâmbițele judecății din urmă. Ni se cere socoteală nouă și vecinilor noștri de rostul nostru în cultura întregii omeniri. „Civilizația românească“ trebuie să căutată, găsită, afirmată, întregită. Ne va fi de mare ajutor, mâine.

Joos V Cleve

Meșterul Adormirii Mariei.

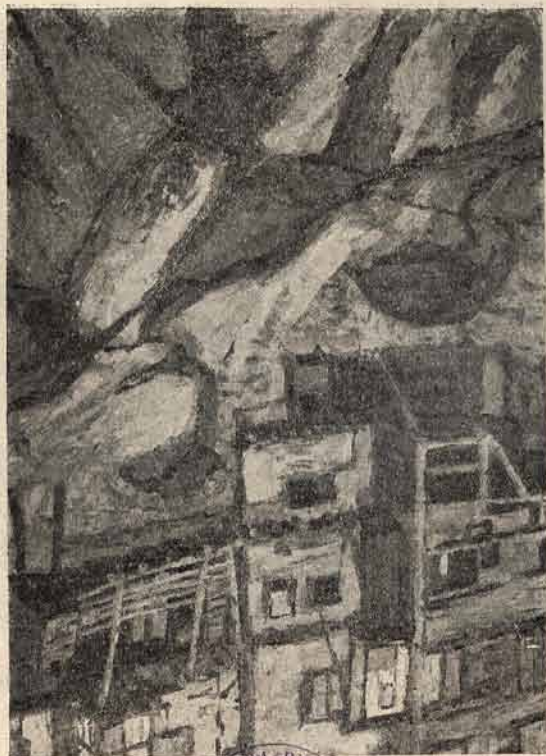

Munch

Camera mortuară (Litografie).

GÂNDIREA

129

Paul Scorțescu

Minorca (Baleari)

Paul Scorțescu

Sighișoara

GÂNDIREA

130

A APĂRUT:

A APĂRUT:

LUCIAN BLAGA
FILOSOFIA STILULUI

UN VOLUM CARTONAT 84 PAGINI
EDITURA CVLTVRA NAȚIONALĂ

A APĂRUT:

A APĂRUT:

ADRIAN MANIU
LÂNGĂ PĂMÂNT

UN VOLUM 84 PAGINI CARTONAT 30 LEI
EDITURA CVLTVRA NAȚIONALĂ

A APĂRUT:

A APĂRUT:

ION PILLAT
PE ARGES ÎN JOS

UN VOLUM CARTONAT
EDITURA CVLTVRA NAȚIONALĂ

MIȘCAREA LITERARĂ

GAZETĂ SĂPTĂMÂNALĂ DE CRITICĂ ȘI INFORMAȚIE LITERARĂ, ARTISTICĂ
ȘI CULTURALĂ

Director: LIVIU REBREANU

Apare Sâmbătă (în Capitală se pune în vânzare Vinerea după amiază), în formatul marilor cotidiene,
pe hârtie satinată, cu multe ilustrații:

RUBRICILE PRINCIPALE:

<i>Săptămâna</i>	Liviu Rebreanu	<i>Muzica</i>	Georgescu-Brezul
<i>Medalioane</i>	Cei Șapte	<i>Curierul critic</i>	Cei Șapte
<i>Portrete străine</i>	* * *	<i>Revistele și ziarele române</i>	Perpessicius
<i>Comentariul critic</i>	Scarlat Struțeanu	<i>Istoriografia literară</i>	G. Cardaș
<i>Artele plastice</i>	Tudor Vianu	<i>De vorbă cu...</i>	F. Aderca
<i>Teatrele</i>	A. Dominic	<i>Desemnuri</i>	Marcel Iancu

PAGINI ALESE, CINEMATOGRAFIA, ARHITECTURA, INDISCRETII, EFEMERIDE,
ECOURI, ETC.

5 LEI — EXEMPLARUL — LEI 5.

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

REDACTOR: CEZAR PETRESCU
APARE LA 1 ȘI 15 ALE FIECĂREI LUNI
SUB CONDUCEREA UNUI COMITET

REDACȚIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIȘTILOR
STR. CANTACUZINO No. 2, BUCUREȘTI

PENTRU RECENZII ȘI ANUNȚAREA APARIȚIEI, CASELE DE EDITURĂ ȘI DOMNII AUTORI SUNT
RUGAȚI A TRIMITE CÂTE DOUĂ EXEMPLARE. — MANUSCRISELE NEPUBLICATE SE ARD.
CĂRȚILE ȘI MANUSCRISELE RUGĂM SĂ FIE ADRESATE REVISTEI
STRADA CANTACUZINO No. 2. — BUCUREȘTI

1 DECEMBRIE 1924

CUPRINSUL:

SFÂRȘITUL de <i>Gib. I. Mihăescu</i> . 97	TRANSCEDENTUL IN VIAȚA MO-
ARME INCĪIATE de <i>G. M. Ivanov</i> 109	DERNĂ de <i>Dan Rădulescu</i> . . 119
FAPTA de <i>Lucian Blaga</i> 111	REVISTELE ROMĂNEȘTI de <i>Al.</i>
CĂ LOCURILE ACESTEIA MĂ CĂ-	<i>Bădăuță</i> 123
NOSC de <i>A. Cotruș</i> 115	CRONICA ARTISTICĂ
IDEI & OAMENI, FAPTE,	CĂTEVA TENDINȚE IN PICTURA
PE MORMĂNTUL LUI LUCHIAN	MODERNĂ de <i>Paul Scortescu</i> . 124
de <i>Cezar Petrescu</i> 116	DRAMA ȘI TEATRUL
ARTA MAGICĂ de <i>L. B.</i> 117	«KEAN» de <i>Ion Marin Sadoveanu</i> 126
NOTE DESPRE LITOGRAFIA LUI	CRONICA MĂRUNTĂ . . . 127
ED. MÜNCH: „CAMERA MOR-	
TUOARĂ» de <i>Tudor Vianu</i> . . 118	

ILUSTRĂȚII

COPERTA de *Teodorescu-Sion*.
SUPPLIMENT: *Reproduceri după tablouri de Paul Scortescu. «Camera mortuoară» de Ed. Münch, «Moartea Mariei» (Pinacoteca din München .*
DESENE IN INTERIOR de *Teodorescu Sion, Demian, Ion Orleanu.*

ABONAMENTE: 1 AN, 300 LEI; 6 LUNI, 150 LEI. PENTRU INSTITUȚIUNI ȘI AUTORITAȚI,
400 LEI ANUAL. IN STRĂINĂȚATE: 400 LEI ANUAL. — INSERTII ȘI RECLAME SE FAC
LA ADMINISTRAȚIA REVISTEI ȘI LA TOATE AGENȚILE DE PUBLICITĂȚATE

ADMINISTRAȚIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIȘTILOR
STR. CANTACUZINO No. 2, BUCUREȘTI

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—